

VOIMALAJA

TOIMETUSE LIIKMED: Põhja-Ameerika Ohendriklid: B. Juh; Austraalia: A. Sinka, A. Kimmel; Inglismaal: V. Pärli; Kanada: E. Tilve, V. Ralend; L-Ameerika: H. Var; Rootsi: P. Kangro, J. Adla; Sakamaal: A. Rebane, A. Joonson, I. Peterson, A. Schmidt.

Ajalole
EESTI SÕJAMEES
1917. aasta traditsioonide kandja

Peatoimetaja: A. Joonson
Tegetoimetaja: I. Peterson
Majandusjuh: A. Schmidt
Toimetus ja tallus: 6900 Heidelberg 1, Postfach 10 5809
Pangakonto: Volksbank Heidelberg, konto nr. 4246.00

Nr. 1 (271)
1975
24. aastakäik

Eesti Vabariik elab „Genfi protokollis“

Kui USA Kongress vana aasta viimastel päevadel otsustas ratifitseerida „Genfi Protokoll“, siis see oli samm, mis äratas tähelepanu kogu maailmas. „Genfi Protokoll“ nimelt keelab bakterioloogiliste ja keemiliste relvade tarvitamise sõjategevuses ja USA polnud seda kokkulepet poole sajandi jooksul ratifitseerinud, olgugi et USA esindajad omal ajal protokollile Genfis alla kirjutasid. Kuna USA kasutas Vietnami sõjas kommunistliku väealase vastu keemilisi vahendeid, peamiselt küll dzhanglilipikondade puude lehtede ärakõrvutamiseks vaenlast maskeeriva katte kõrvaldamise eesmärgiga, põdis keemiliste relvade kasutamise küsimus aktuaalsena.

„Genfi Protokoll“ toodi seoses USA Kongressi otsusega järele diplomaatide ja sõjaliste ekspertide kirjutistele ja selle avaldati tervikuna ka USA Kongressi protokollis. Protokolliga ühinevad riikide nimetusteks püsis iseseisva riigina ka Eesti, samuti ka teised Balti vabariigid, Läti ja Leedu.

„Genfi Protokoll“ koostati 17. juunil 1925. aastal Rahvasteliidu asukohalises Genfis ja kirjutati alla 40 riigi esindajate poolt. Ajaloos on „Genfi Protokolliga“ ühinenud 85 riiki, esitades selleks vastava ratifitseerimisakti New Yorgis Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni peasekretäride, kes korraldab „raamatupidamist“ selle kohta. Nii püsis Eesti iseseisva riigina selles rahvusvahelises dokumendis, mis 50 aastat tagasi Genfis koostatud ühes olulisimast, nagu protokollis märgitud, ka Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni peaktoriale.

Protokollile kirjutas selle koostamise puhul Eesti poolt alla kindral J. Laido-

ner, Läti poolt kolonel (hiljem kindral) Hartmanis, Leedu poolt välisminister dr. Zaunius. Teistest tolleaegsetest tuntud poliitikategelastest võib märkida ühe allakirjutajana Prantsusmaa esindajat; Soome poolt kirjutas alla O. Enckell, Saksaamaa poolt H. von Eckardt, Rootsi poolt Einar Hennings, Norra poolt Chr. L. Lange jne.

Eesti ratifitseeris „Genfi Protokoll“ alles 28. augustil 1931. Läti samal aastal ja Leedu 1933. aastal. Läti ja Leedu ratifitseerisid kokkuleppe ilma reservatsioonidega, Eesti poolt aga tehti järgmised reservatsioonid:

a) protokoll on Eestile siduv ainult nende riikide osas, kes on sellega ühinenud; ja

b) protokoll kaotab siduvuse Eestile iga vaenuliku riigi suhtes, kelle relvastatud jõud või liitsõda ei taida selle kokkuleppe eeskirju.

Samasuguse reservatsiooni on „Genfi Protokoll“ ratifitseerinud teinud ka rida teisi riike. N. Vene nende hulgas.

Vene entsüklopeedia K. Pätsist

Nõukogude ajaloo entsüklopeedias, mis ilmus N. Liidu teaduste akadeemia ajaloo osakonna toimetamisel, antakse Ees-i Vabariigi presidendil Konstantin Pätsi kohta järgmised andmed:

Päts, Konstantin (II. (23) II. 1874 — 1955) — Eesti kodanlik poliitiline tegelane. 1898. a. lõpetas Jururi (Tartu) ülik. õigusteaduskonna. 1901. a. asutas Tallinnas kodanlik-demokraatliku ajalehe „Teataja“, kuni 1905 selle toimetajana. P. vaated ja tegevus nendel aastatel ei paistnud välja radikaalsusega, kuid sellest hoolimata ta langes 1905. a. tsaarivõimu jälitamisega alla. 1906. a. ta emigreerus Šveitsi, selle järele elas Soomes. 1909. a. P. pöördus tagasi Eestisse, kuid arreteeriti ja pandi vangila (1910–11). Alates 1911. a. ajalehe „Tallinna Teataja“ toimetaja. Pärast veebruarirevolutsiooni 1917 — üks kodanliku vasturevolutsiooni juhte. 1918. a. novembrist kuni 1919. a. maini — Eesti kodanliku ajutise valitsuse peaj. ja sõjaminister. 1919–1924 parempoolse põlvnõuete partei liider, kordvalt oli valitsuse juht. 12. märtsil 1934 korraldati P. juhtimisel fashistlik riigipöörde; 1938. a. P. sai kodanliku Eesti presidendiks. Fashistlik diktatuur kukutati sotsialistliku revolutsiooni tagajärjel 1940. P. saadeti välja Eesti NSV piiridest.

Nõukogude ajaloo entsüklopeedias näitab K. Pätsi surma-aastaks 1945, kuid Ülemaailmse Eesti Kesknõukogu poolt korraldatud aktsiooni puhul K. Pätsi saatus selgitamiseks teatas Rahvusvaheline Punane Rist Genfis, et K. Päts on surnud 18. jaanuaril 1956 ja tema poeg Viktor Päts 4. märtsil 1952. Mõ-

lemad surid vangistuses. Ü. E. Kesknõukogu usule pöördumisele Rahvusvahelise Punase Risti poole Eesti Vabariigi presidendil surma kohta ta matusepaiga teadaasaamiseks vastati Genfis, et „need andmed ei ole saadavad“.

Balti küsimus Saksa Liidupaeval

Saksa Liidupaeva lühe Otto vabahärra von Fiercks (päril Lätist) esitab 15. novembril 1. a. täiendavalt ja pärast Liidupaeva suurt diskussiooni Eesti asetleiva Euroopa Julgeoleku ja Koostöökonverentsi saates delegatsiooni hoiaku asjus, veel konkreetses küsimuses Saksa Liiduvabariigi valitsusele Balti riikide asjus.

Valitsusele esitatud küsimus kõlas nõnda:

Kas Liiduvalitsus astub samme, et saavutada seda, et Euroopa Julgeoleku ja Koostöökonverentsi raames käsitatakse ka aastal 1940 Nõukogude Liidu poolt vägivallaga anastatud Eesti, Läti ja Leedu vabariikide enesemääramise õiguse küsimust, pärast seda kui Liiduvalitsus selgesõnaliselt seletas (vaata minu küsimus Saksa Liidupaeva 6. legislaturiperioodil, 71. istungil), et tema pole seda annektatsiooni Euroopa ruumis õigustatult tunnustanud?

Sellele vastas riigiminister välisnisteeriumis Karl Moersch (keda tuleb kiitlikult siin liiduminister H. D. Genscheri asetatud):

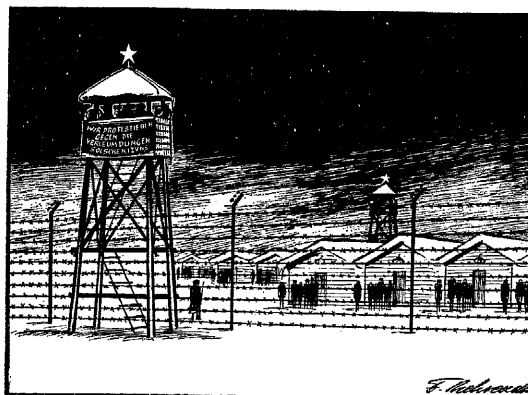
Euroopa Julgeoleku ja Koostöökonverentsi seoses olnud CDU/CSU fraktsiooni suure küsimuse vastuses teigi Saksa Liiduvabariigi valitsusele, et selle konverentsi otsused peavad edutama Euroopa Julgeoleku ja koostööd üldiselt ja multilateralsetel alustel. Sellega on selgelt määratletud, et Euroopa Julgeoleku ja Koostöökonverentsi ei tegele üksikute rahvaste ja riikide spetsiifiliste probleemidega, vaid ainult Euroopa riikidevaheliste koosel printsiipidega.

Detsembri 12-nda koostööpaeva dateeritud saadab O. v. Fiercks selle küsimuse ja vastuse Ülemaailmse Eesti Kesknõukogu voliniku käsitamises Heidelbergis. Ta avaldab soovi, et see materjal avaldatakse (mis juuresoleval ka sõniti) ja isab järele, et välisnisteeriumi vastus pole teda rahuldanud.

Raskete liiklusõnnetuste statistika Eestist

Meie lehe eelmises numbris täime oktoobrikuu liiklusõnnetuste statistika kokkuvõtte kodumaa. Aasta 1974 lõpul avaldab „Vabariikliku autoinspektiooni liiklusjärelevalve osakonna inspektor“ Arvo Pille liiklusõnnetuste aasta-kokkuvõtte 1974. Ta kirjutas:

„Tänavu on Eestis registreeritud 2134 rasket liiklusõnnetust, mille tagajärjel sai surma 221 ja vigastada 1741 inimest. 439 ehk 20,6 prots. liiklusõnnetustes olid stüdi jalakäijad, kes tavaliselt ka ise said kannatada. Olulisemad põhjused: ebakaine oiek ning sõlmutud liikumine läheneva liiklusvaheni eest selleks mitte ettenähtud kohas.“

„PROTESTEERIME SOLZHENITSINI LAIMU VASTU. . .“

Ukraina ulnaatide allikaist tuleb teade, et nõukogude võimud on Solzhenitsini vastases kampaanias tõesti lasknud laagrites asuvaid poliitilisi vange vastu võtta resolutsiooni, mis mõistavad hukka „Solzhenitsini sovjetivastase laimu“.

Seega muutub see karikatuur, mis valmistatud ühe saksa karikaturisti poolt pealt pärast kirjaniku väljasaatmist Venemaalt, ka tõeliselt aktuaalseks!

Eestlane Norra Teravmägedel, vene sõjalist sillapead kujundamas

Okupeeritud Eesti teadlane, geoloogikandidaat Jaan-Mati Punning kuulus N. Vene uurimismeeskonda, kes mõeldud suvel viibis Norrale kuuluvail Teravmägedel (inglise keeles Spitsbergen, saksa keeles Spitzbergen), kes valmistatakse ette N. Liidu järjekorralist ekspansiooni. Eesti teadlane kuulus ekspeditsiooni esmakordselt, kuid venelased V. Korjakin, L. Troitski ja J. Singer old Spitsbergenil juba neljandat korda.

Aastavahetusel toimusid ja 1975. a. jätkuvad N. Liidu poolt Norrale peale-sõnnitud läbirääkimised venelaste soovile, et Norra jagaks tema käes oleva Teravmägede (Spitsbergeni) saarestiku suveräänsuse õigused venelastega.

Spitsbergenil on kivisüsi, seal avastati õli ja meri on rikas kalades. Rõige tähtsust N. Venel on aga kannu kinnitamine sõjaliselt: vene sõjaväed saavad Mürmannskist ja teistest Koola poolsaare baasidest sõda Põhjamerele ja Atlandi ookeanile ainult läbi Barentsi mere, mille laius Norra põhjapoolse tipu ja Nordkapi Spitsbergeni vahel on ca. 600 miili. Sama mereleed kaudu käib ka N. Vene kogu muu meresõit kaugesse põhjasse, sest Gõli hoovus nojab N. Venel kuuluvat Novaja Zemljast läänesuunas, läbi Barentsi ja Norra mere, kogu talve läbi jääva.

Norra on NATO-riikide kaitsereid põhjapoolsele viimane liiki ja selle sunnime N. Liidu orbiiti oleks Moskva-le tähtis strateegiline võit.

Teravmägede saartegrupi suurim saar, ka Svalbardiks nimetatud, ongi pooleldi juba venelaste domineerimise all. Saarel on norralaesi 1000 isiku ümber, venelasi aga 2000, sest N. Liidu riiklikul ettevõttel „Arktik-ugol“ on

seal sõrkaevandused ja venelastel saarel mitu asulat.

Omapärane olukord tekkis sellest, et Teravmägede saartegrupp anti 1920. a. Rahvasteliidu kaudu ja 40 riigi poolt sõlmutud lepingu alusel Norrale. Alla kirjutas ka N. Venemaa. Kõikidele riikidele jäeti aga õigus teha saartel teaduslikke uurimisi ja kasutada samuti ka sealset loodusvarasid. Svalbardil on käinud ka USA, Inglismaa ja teiste maade teadlasi jääliustike uurimasa, samuti on sealst aritud rida ekspeditsioone Põhjanabale.

Sillapea saarestiku oma võimu alla haaramiseks on kujundatud ainult N. Liit. Vene sõjaväed teevad Koola poolsaarel dessantmanöövreid, mis peavad Norrale selgeks tegema N. Liidu sõjalisel võimuse vajaduse korral mitte üksi Teravmägede, vaid kogu Norra vallutamiseks. Ja Norra põhjapirli sõjalisel kaitsesaadmed on nõrgad. Norra lülitamine N. Liidu mõjuvõimkonda oleks eelsammuks Moskva kangeleulatuse plaani teostamiseks — kogu Skandinavia ja Läänemere piirkonna „finlandiseerimisele“.

Teravmägede saarte kogu pindala on 24 294 ruutmiili. Svalbad-Spitsbergeni avastas hollandi meresõitja Willem Barents 1596. aastal, kuid varem old nendel saartel käinud juba viikingid.

Kas Läänemeres on õli?

Ei Põhjamere leiti suured õlilademed ja et Norra hakkab neid peatselt ekspuuteerima, on tõsiasi.

Niitud tuleb teade vene allikaist, et ka Läänemeres ja nimelt Kura maasääril lähedal on leitud õli. Millisel määral ja kas selle ekspuuteerimine end tasub, pole veel teada.

Aatom-tuletorn Läänemerele

„Pravda“ teatas detsembri viimastel päevadel, et „Kusagile Eestis rannikule“ püstitatakse 30 meetri kõrgune tuletorn, mida „kõeldakse“ aatomenergia. Torni tegevust kontrollitakse kindlalt maalt elektrooniliste ja teiste seadeldistega. Tuletorni energia-allikaks olevat kaks termoelektrilist generaatorit, mis võivad töötada aastaid, ilma et inimene pruugiks neid koha-pole juhendamata.

Ujuva tuletorni tulevast täpsemast asukohta vene allikad ei avalda. Oeldakse vaid, et aatom-tuletorn ei kirgavast ohustavat. Tuletorni valguskirglatuvat kuni 16 meremiili kauguseni.

Sõda või rahu?

Ülaltloodud pealikirja kasutavad küll aastavahetusel, küll ka pingemomendidel sajad ja veokord sajad ajalehes maailmas. Targutatakse ja ennustatakse, kasutatakse tõsiselt motiivatsiooni, kuid ka bluffi. Kindralstaabid teevad oma otsused ise, arvestades vaid oma riigi vaisspoliitiliste ja strateegiliste huvidega.

Käesoleva aasta algul mõistatakse vaid ühe võimaiku sõjastandit ümber. Lahis-Ida ja seda piiravad olüvaljad. Teise tandra, kus sõda käib taie aegedusega, arvatakse maailma „avaalik arvanime“ vaid nii muuseumis, sest seal valitseb paberite järgi ju vaheerahu ning selle üheks vaderiks oli USA vaissminister Kissinger. Ta sai selle eest isegi poole Nõuahu rahvaühinnast. Voi on ta selle Lõuna-Vietnamile relvade ostmis-keskinnud?

Sensatsioonipomina lõhkes kogu maailmas Kissingeri utelus, et pole võimatu, et USA sekkub Araabia olüvaljadel ka sõjaliselt, kui olüvaljad hakkavad olüvaljavad riiki väijapressida.

Sellele ütlesile — mida hiljem kinnitas ka president Ford — reageerisid Ameerikas, Prantsusmaal, Inglismaal, Šveitsis kui ka mujal kõik nimekad sõjalisel erioadlased ja kindralstaapide mõjuvalused skribendid.

Esitati mitmeid olüvali küsimusi: Kas USA on selles sõjalisel sajuandjate arvamisest, siis oleks piit umbes järgmine:

Kul teha kokkuvõtte prantsuse, saksa, inglise ja šveitsi sõjalisel sajuandjate arvamisest, siis oleks piit umbes järgmine:

Kui Põhja-Ameerika Ühendriigid üldse on suutelised ja tahtelised Araabiat ründama ja maailma riikide „õigusi õlle“ püüda maksma panna, siis toimum rünnak Pärsia lahte ja Liibüasse, kuigi enamised olüvaljad asuvad väljasaaril enamiku USA transport-lennukite võimaliku tegevuspiirkonda. Läänemere-Euroopas õli järgi inkavard riigid ei juuga kaks vene ahvardsel anda ameerikalaste käsutusse, oma tennubasse. Jääb üle vaid Iisrael, kelle baasidest oleks selleks suureks operatsiooniks aga vähe. Muidugi võivad ameerikalased Liibüas dessandi teha, selleks on 6. laevastik Vahemeres küllalt tugev. Aga sefinge maandumine ei saa olla üllatusrönnak, sest dessandid vajalikke diivise võile kohale tule laevadevga. Ja „võile“ näeb pealt. Ka ühe soomusdiviisi kohaletoomine suurim-nukitega Ameerikast võtab kuni 3 nädalat aega. Seda on näidanud USA manööverd.

Kõik sõjalisel kommentaarid on ühes punktis samal arvamisel: Araabia õliriigid ja isegi pisike Kuwait hakkavad relvadevga västu, kuigi see vastupanu ei kestaks kaua. Edasi on kõik spetsid arvamisel, et sel juhul õhivad araablased oma õliallikad. Seda ei võeta Läänes aga tõsiselt, sest õliallikate kordasdamine spetside poolt võtab ainult mõned nädalad aega — ja õli jookseb jälle.

Ükski sõjaline spets ei kahtle selleks, et USA suudab Araabia olüvalju kiiresti okupeerida ja sealseste piiririikide relvad varikama panna. Aga Iraak? Tõllei on otsene vene abi vist kõige kaepärasem.

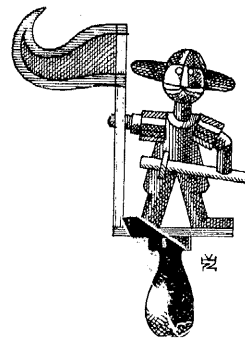
Ja Venemaa? Mida teeb sel juhul Moskva? Keegi ei usu, et Kremi rakendaks Araabias oma aktivarmeed, kõige äärmisel juhul ehk mõne õhudesant-diviisi, millesid suudetaks paari tunni jooksul Iraaki sunnata.

Kremi ei pruugi olla sõjamehi suures arvus Araabiase suunata, sest tal on olemas õli ja hoope teised huvid: siiani veel vaba Euroopa USA rünnaku poolt suuavad Euroopa riigid halva-tusehoo. Kui USA tõmbab välja oma diivisi NATO-st ja Euroopaalt välja ning suunab need Araabiase, siis pole vähimatki kahtlust, et Moskva ründab Euroopat.

Üks šveitsi kommentaar kirjutab: „On üldse ebatõenäoline, et USA julg-ge õliriike relvadevga korrale kutsuda. Ta tekerdus seeläpsel samuti, nagu Vietnamis, ja kaotaks praktiliselt oma relvakaaslased Euroopast.“

Selline on Euroopa uue-aasta militaarpoliitiline ülevõtt.

„Vana Toomase“ kultus

Okeuperitud Eestis tekis rohkem kui tosina aasta eest „Vana Toomase“ kultus. Selle nimega nimetatakse kõike, mis hea, kuid mis pole venelik, alates kolhvist, sigarettidest ja suveniride-dest, isegi venelased on selle kultuse üle võtnud ja — kõrvalolevas kirjutuses — räägib ka vene leht idise Tallinna sõdur-valurist, kes tegelikult figureerib vaid Tallinna raekoja tuulel-pis.

Nüüd on karikaturist Heinrich Walk teinud Vana Toomasest isegi konservi-avaja projekti (juuresolevalt).

Soomlaste sõjaretk Eestisse 1944 a.

Soomlased olid omal ajal karjad eestlastele, et meie „laskime“ esimese okupatsiooni ajal vene lennukit Ees- tis asuvatest baasidest käia Soomet pommitamas. Wõni aasta hiljem, 1944. a. sügisel, pidi soomlased ise aga ita- ma venelastele Eesti saari „vabastada“. Alhjargnevad kokkuvõtteid andmeid ühest sellisest operatsioonist, mis puu- dutas Soome kaubalaevastikku.

Oktoobris 1944 oli Eesti juba Vene sõjaväe poolt okupeeritud ja algasid ettevalmistused Saare- ja Hiiumaa val- lutamiseks. Sõjaväruustuse ja vägede vedamiseks vajadis venelased laeva ja neid nõudsid nad Soomele. Nendel oli selles „õigus“, kuna rahulepingu üks punkt (6.17) nägi ette, et soome kauba- laevastik pidi liitlaste vajaduse korral abistama. Nõukogude väed nõudsid, et soomlased annaks nende käsutusse ope- ratsioonideks Muhu viinas 50 laeva ja sama palju mootorpaate. Soomlased täitsid selle korralduse.

Laevad olid puust purjekad abimoo- toriga. Erandiks oli terasest mootor- praam „Piikio“, mille hiljem üks sak- sa allveelaev põhja laskis. Soomlaste sajast laevast koosnevat armaadati ha- kati hüüdnä „Pinatova laevastikuks“. See nimi tuli ühest Kipper-Kalle pil- diserist, mis ilmus „Helsingin Sanom- mates“ ja milles oli juutu ühest maast nimega Pinatova. Pinatova laevastik sõitis oktoobri alguses kolmes rühmi- tuses Hangöst vene baasidesse, mis asu- did Rohukülas ja Virtus. Laevade kon- voi-kaitse oli nõrk; seda näitasid kao- tud kojusõidud.

Laevade mehitanine polnud kerge. Suur osa meeskonnikametest ei tahi- nud kaasa sõita. Selle tagajärjel ko- mandeeriti kohale mehi sõjalaevasti- kust. Lisaks seodi vene Helsingi-Kalle pil- diserist, mis ilmus „Helsingin Sanom- mates“ ja milles oli juutu ühest maast nimega Pinatova. Pinatova laevastik sõitis oktoobri alguses kolmes rühmi- tuses Hangöst vene baasidesse, mis asu- did Rohukülas ja Virtus. Laevade kon- voi-kaitse oli nõrk; seda näitasid kao- tud kojusõidud.

Laevade mehitanine polnud kerge. Suur osa meeskonnikametest ei tahi- nud kaasa sõita. Selle tagajärjel ko- mandeeriti kohale mehi sõjalaevasti- kust. Lisaks seodi vene Helsingi-Kalle pil- diserist, mis ilmus „Helsingin Sanom- mates“ ja milles oli juutu ühest maast nimega Pinatova. Pinatova laevastik sõitis oktoobri alguses kolmes rühmi- tuses Hangöst vene baasidesse, mis asu- did Rohukülas ja Virtus. Laevade kon- voi-kaitse oli nõrk; seda näitasid kao- tud kojusõidud.

Saksa lennukid püüdsid soome laeva- dele kallale tungida ja neid pommita- da, kuid vene sõjalaevade ja õhukait- sepatreide tuli ajas need kased nur- ja. Suurema osa soome laevade sõja-

Soome piits asendavat saunaviha

Nüüribergi leiuistest-messil oli ühe leiuistena „soome piits“, mida kideiti kui ideaalset massaažibändi, mis soo- vitatav kõikidele saunasõpradele. Ver- tikaalses asendis rippuv võlli on 80 kunstlikust materjalist valmistatud piitsa, mis asendavad kaseoktest viha- tasiid.

Pirita ja Kalamaja saavad uue näo

kolm regatti. Meri oli tüstatud 800 pur- jega ja keegi ei tunnetanud, et temal olnuks kitsas olla. Olgu võrdluseks öeldud, et 1972. a. regattil Kiilis oli kõi- gest 174 jahi.

✱ Pirita asub Tallinnast kõigest 5,5 km kaugusel. Seal asub ka vabariiklik jahiühendus, kus on ette valmistatud rida tunnustatud meistreid, eesotsas Rooma olümpia hõbedamedalime A. Tshutse- loviga. (Toimetuse märge: nimetatud ei ole okupant, vaid eestimaalane mitmes põlvkonnas.)

✱ Mõne aasta pärast ei tunne toogi, kes hästi kutiav selle rajooniga, enam Piritat, ütles Tallinna linnaarhitekt D. Bruns. Pirita nägu ja olemus muutu- vad täielikult. Juba kaksteist arhitek- tide kollektiivi on siiani töötanud uute projektide kallal. Nende hulgas oli ka see Pirita projekt, mida demonstreeriti Viinis maailma olümpiaolümpia sessi- onil. Kuid see polnud veel viimane sõna, sest ikkagi oodatakse Tallinna umbes 700 sportipurjeka.

✱ Eesti olümpiakomitee esimese min- ister A. Green (suur purjesport) sõ- mber väidab, et

- Tallinna tuleb 800 võistlejat,
- 100 000 külastist,
- 400 ajakirjanikku.

✱ Selline hiilgav hotell, nagu seda on „Viru“ ja ka kõik teised linna vöö- rastenajad pole suutnud seada massi vastu võtma. Seepärast — vastavalt plaanile — algab peatselt uute suurte hotellide ehitamine, üks neist ainult ajatirjanikele. Piritala kerkib ka peeg- sihooone, mis seostatakse tehnikas vil- mase karje järgi.

✱ Kogu Tallinn, see igivana linn, muutub lüüskamata uute arhitektuurse- te ehituste läbi, uute elamurajoonide- ga ja magistraalteedega. Külaliste tä- helepanu tõmbab endale muudugi Tal- linna alulaadseuse omapäraga, mäles- tusemärgidega. Üks neist on Tallinna raekoda. Tema tornil seisab sõjamees- valvur Vana Toomas, linna sümbol.

On teada, et juba läinud aasta lõpul peeti läbirääkimisi soome arhitektide- ga ehitajatega. Eestlased kardavad siiski, et nende hügieeniliste ja ümber- ehitustega seoses tuuakse Tallinna tu- handeid vene töölisi, kes hiljem ei mõt- legi Eestist lahkuda.

Kes on need 53000 mitte-eestlast, kes valdavad eesti keelt?

Vene koloniaalimpeeriumi keskvi- mud avaldavad vaid juppahaal mõni- gaid täiendavaid andmeid viimastel rahvaloendustel (1970) N. Liidus. Lää- suur ragnuistest LAIKS avaldab neist mõningaid, teotades omakorda „Baltic Events“ andmeid.

Mõlemas Venemaa suurlinnas — Moskvas ja Leningradis — on ballima- laste arv suhteliselt väga väike, võr- reldes nende suure osatähtsusega tsar- side ajal:

• Rahvaloenduse ajal oli Moskvas 2083 eestlast, 5391 lätlast ja 3095 leedu- last.

• Samal ajal oli Leningradis 6904 eestlast, 4346 lätlast ja 3262 leedulast.

Sellal, kui toimutati rahvaloendust, asus 94,1 prots. kõikidest Nõukogude impeeriumis asuvatest leedulastest oma kodumaa pinnal; lätlastest oli Läti pin- nal 93,8 prots., kuna eestlasti oli oma isade maal 91,8 prots.

Mõningal määral üldistuslikena tun- duvad järgmised arvud:

• Vene impeeriumis asus 191 545 mit- te-lätlast, kes deklareerisid, et nad val- davad läti keelt. Mitte-leedulasi, kes väitsid, et nad leedu keelt valdavad, oli

135 621, kuna mitte-eestlast, kes oma eestikeelse oskust deklareerisid, oli kõi- gest 53 027.

Mainimisväärt on veel, et 47,2 prots. kõikidest lätlastest väitsid, et nende esimehe või teine igapäevane käibekeel on — vene keel! Leedulaste juures oli see protsents 35, kuna eestlaste juures kõigest 24,8.

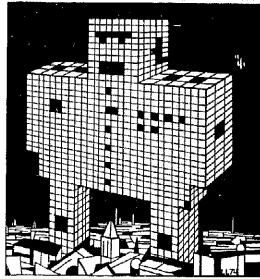
Ülaltoodud statistikalised arvud, mil- lede tõepärsust pole põhjust kahel- da, on mitmeti tähelepanuväärivad. Nendest nähtub kõigepealt, et venesta- misprotsess on olnud Lätis kõige ki- rem ja süvenenud.

Lääne spetsialistid on arvanud, et 1970. a. rahvaloendusel suur-vene im- peeriumis jäid loendusle tõmbamata poliitilised orjalaagrid. Ja kuigi nen- des loendus läbi viidigi, siis ei kasuta- tud need materjale lõpp-kokkuvõtete tegemisel.

Alistu, Düüna!

Läinud aasta lõpul asetati Düüna kohtumaa hüdroelektri-jõuajama pla- su viimaseks topiseks määratud be-

Suursehullustus miljonilinnaga

Venelaste sihiks on teha Tallinn sa- jandivahetuseks — aastaks 2000 — mil- jonilinnaks. Mõningal määral eestli- kult mõtleval linnasüd püüab kõigiti selleks teha takistusi, et Eesti pealinna voolab juure rohkem kui pool miljo- ni okupanti.

Vene soovi ja mõningate eestlaste suurusehullustust püüab karikaturist naeruvääristada Leonhard Lapin. Juu- resolevat üks tema pilkeprojekte: Tal- linna 100-korruline suurhotell „Kivist küllaline“. Selle hotelli üks jaig toetub aastal 2000 Viru, teine Võidu (Vabadu- se) väljakule.

toonblokk ettenähtud kohale ja sellel oli lätikeelne tekst — „Paklauijes, Daugava!“ (Alistu, Düüna!).

See kolmas ja viimane jõuajama Düü- nal ehitata okupantide käsu ja peab aastast andma 690 miljonit kilowatt-tun- di voolu. Seda on kaks korda rohkem, kui Eesti küllaga kinnimaketud Ke- gumski jõuajamal. Teine jõuajama ehi- tati Stockmannshofi lähedale.

Hiljuti teatas Riia raadio, et „ajalo- olised kompleksid“ püütakse tammide sulgemise järgi tõusvate veemasside eest päästa. Nii kavatsustakse teiste aja- looliste ehituste hulgas kinnimaketud saarekaksile päästa XII sajandist päri- nev Üksküla kirik, millest meie lehes on korvatuvalt juttu olnud Hanna Torro Liivi ajalugu käsitlevates kirjutustes.

*) Kegumski jõuajama ehitati ühe rootsi fir- ma poolt ja kui Läti riigi poolt alles tasuma- ta, kui vene okupatsioon Balti riigist arastas ja Rootsi sead ainektsiooni de jure tunnustas. Vene-Rootsi vastastikküsim. „arvete klaarimi- sel“ teatas Moskva Kegumski jõuajama roo- tlastele Eesti küllaga, mis oli Rootsi riigipan- ga deposiidis.

Hanna Torro

Liivimaa alistus, vallutussõda kandus Eestisse

VII

Sellele Holme lahingule 1206. a., milles liivlased lüüdi saat, järgnes ränk järeleand: kuigi sakslased olid pärast seda lahingut lubanud Toreida liivlastele vabalt lahkuda, koondusid nad veel samal aastal kättemaksurünnakutele nende vastu. Kuid kutsuti appi ka lüü semgallid, hõim, kes — nagu espool mainitud — varemgi oli peakunud sakslastele oma abi ja sõimunud nendega sõprust. Olles kõikide liivlaste vaenlasteks, tundsid nad nende kahjustamisest rõõmu ja järgnesid meelid sakslaste kutsule. Neid oli umbes 3000 meest ja nende juhiks nende vürst Viesturs, keda sakslased nimetasid Vesthardiks.

Riia juures ühinesid nad sakslaste sõjaväega ja liikusid ühiselt Koiva jõe poole, kus asusid Kaupo ja selle õemehe Dabreli linnused. Selle saaks sõjaväe juhite oligi Kaupo, kes pärast Rooma kirkustööd oli muutunud fanaatiliseks kristlaseks. Seetõttu oli ta oma rahvaga ja sugulastega tihedalt ja põgenenud sakslaste juurde Riiga. Ta üritas nüüd sõjakäiku oma rahtva vastu.

Koiva jõe ääres jagunes sõjavägi kahte harusse: pool liikus Dabreli piirkonda ja Kaupo telse poolega oma endad linnust — Kubesele — ründama, kus elasid tema sõbrad ja omaksed, isegi tema endad perekond.

Rünnak tuli nii ootamatult, et liivlased ei suutnudki mäkke ronida, et linnust kaitsa. Suurem osa põgenes metsa ja mägidesse, kuna nad olid katteks täiesti ettevalmistamata.

Põõltaja linnuse vallutamine oli ründajale manguasi, kuigi tollane kroonik nimetab seda „mehikeks“ ning „võlvaks“ teoks. Kallista inimseid jõddi maha või seal jäteti. Pärast linnuse ühikarsoõvõimist pandi see veel ka põlema.

Hoopis raskekamne osutus võitlus Dabreli-Toreida linnuse vastu. Kui telspool Koiva jõe elunenud liivlased nägid Kaupo linnust leekides, koondus rahvas oma linnusesse ja tegi ettevalmistusi katteks ja vaenlase väärrikaks vastuvõtuks; seda tehti vapralt. Kuigi saksa palverändurid-ussõdurid kogu semgallidega ründasid terve päeva, poidnad nad suutelisid linnust vallutada. Niihes, et linnus on vallutatuna, tõmbusid ründajad oma sõjaväe tagasi ja hakkasid selle asemel ümbruskonda rüüstama. Riia lähistel puhates jagati rõõvsaak kõikide retketes osavõtjate vahel. Piiskop tänas jumalat ja saatis semgallid koju.

Pärast Hiivlastega uue rahulepingu sõlmimist siirdus piiskop — nagu igal

aastal — Saksamaale, et uusi palverändurid-ussõdurid järele värvata.

Mõned liivlaste grupid pöördusid teiste teadmata Polotski vene vürst Vladimiri poole abipalvega sakslaste vastu, kuna ees selleks piiskopi ja paljude sakslaste äraolekut tõttu oli soodus.

Vürst oli liivlaste ettepanekuga nõus. Ta kutsus kokku niikihsti anda valdkonna kui ka teiste vürstide ja sõprade ning naabrite mehi ja liikus suure sõjaväega laevadelt mööda Väina jõe sakslaste vastu.

Üksküla juures maabudes haavastid rüütel Konradil kilbikandjad-ammumehed mõnd venelast raskesti. Arvates, et kantsid on suurem sakslaste garnison, sõitis vene sõjavägi edasi, saatis Holme kantsi ette ja piiras selle tämber. Kuna sealised liivlased olid teadmatutes, et venelased on teiste liivlaste poolt appi kutsutud, hakkas osa neist põgenema metsa, kuna osa koondus sakslaste kantsi. Pärast selle algusest ründas kilbekandvad ammumehed kindlusele ja hakkasid piirajale vastu. Paljud said haavata. Aga venelased, kolledele kilpidega sõdimine oli võõras, suutsid siiski paljusid sakslasi haavata. Võitlus kestis mitu päeva. Venelased kasutasid suure tulerida abil kantsi põlema panna — asjata. Paljud said tulerida ehitamise ajal kilbimeeste nooltest surma ja haavata.

Nüüd saatis Vladimir käskjalgu küll toredalastele, küll teiste loodusustele, küll ka liivlaste poole üleskutsuga koondada ühisrühmituse riialaste vastu. Toreidastel said meeleldi. Ent neid käsiti ainuiks koguda puumaterjali ning siidutada piiratajate kantsi. Selle töö juures sai suur osa toredalast noolte läbi surma. Lätalased ei järgnenud aga kutsu ega ei teatanud ka miks mitte.

Saksa eeskujul ehitasid venelased liiviviske-masina. Oskamatuse tõttu seda kasutada, paisati kivid tahapole ja nii sai haavat hulk venelasi.

Sakslastel oli põhjust ega karta ning murest tunda, sest neid oli kantsist kõigest 20 meest, kuna liivlasi oli hoopis rohkem. Ja neid tuli samuti nagu vaelsaenastliku riialaste vastu. Sakslased olid vahetpidamata vaivel, kuna liivlased poiddasid vürstiga ilka päev nõu, kuidas kavausega saaks sakslasi venelastele üle anda. Vaevalt oleksid Riia sakslased suutnud suurele vene väele vastu panna, kui luvandjad poleks vürstide näidand kolmetahulisi naelu, milledega olid vat kaetud kogu Riia linna ümbrus, väljakud ja teed, et vigastada inimeste ja hobuste jalgu. Neid naelu nähes ei julgenud Vladimir enam Riia linna ründada.

nata. Poolegi silmasid toredalastele saabuivad laevu, mildest teatati ka vürstidele. Pärast üksteist päeva kestnud piiramist ja kaotustest nõrgestatuna, hakkas vürst karmita uute sakslaste saabumist ja osustas koos oma väega tagasi tõmbuda, et oma laevadega koju sõita, kaasa võttes oma surmad ja haavataid.

Pärast Polotski vürsti tagastõmbumist palusid niikihsti Toreida kui ka Väinla liivlased rahu. Seda keeldusid toredalastele ega andmast ja neile heidetelt pidevaid rahumurdumisi. Ent seda rohkem palusid nad ise niikihsti rahust, tootades vastu võtta ristimist ning lubada oma maa-aladele preestrid ja alla neile sõnakulelikuid. Lennearvlaste andsid oma linnusehärrale (mõisnikule) Daniellele lepituseks lubaduse anda talle igal aastal mõõdu vilja igalt adralt.

Selle meeleumutuse põhjuseks oli arvatavasti uue kaotamine venelaste abise ja Riia, Loodi, peapiiskop Andrease ja piiskop Nikolause viibimine Riias. Enne seda olid nad koos Taani kuningaga ja viinase suure sõjaväega käinud Saaremaal. Peapiiskopi oli õustatunud koguda tohuvuursu ussõdurite hulk, et maksta kätte kõigile nel. paganaussile, teistes neid vägivallaga riistatuna. Haits kuningas oma sõjaväega ei julgenud jääda talvaks Saaremaale ja sõitis Taani tagasi. Ent peapiiskop Andreas koos piiskop Nikolausega siirdusid kahe toidumäetega täidetud laevaga Riiga, kuhu nad jäid kogu talvaks. See oli 1206. ja 1207. aastate vahetusel.

Taibates, et igasugune edasipidev vastupanu on lootusetu, otsustasid liivlased sakslastele ja nende usule alistuda. Kõigepealt nõustasid sakslased jällegi liivl ühtlase poegi partravangideks. Pärast nende saamis, saatis peapiiskop oma preestrid kogu Liivimaa laiali, et ristida rahvast. Alebrand asus Toreidasse, kus ta jagas maa kihelkondadesse ja ehitas Kipsala või Kuabesele kiriku. Pärast Aleksander saadeti Metsepolese samade ülesannetega ja preester Daniel, kes Holme kantsi piiramisel oli snand kannatanud, saadeti Lennearvlastesse. Pärast lennearvlaste linnusemõnuskonda külaste ristimist pöördus ta tagasi Toreidasse, Dabreli linnusesse.

Pärast selle ülesande täitmist Toreidast läks ta Võndu, et seal ristida venelasi. Seal elas vaene, aga kiusatud

*) Kuna on teada, et vadjatasi (läänmere-soomlasi) käis nendel aegadel tihti Baltimaa ja isegi Gotlandi kaubitusmas, siis on põhjust oletada, et vadj-venelased olid kaubitsejate rühm, kes asus elama Kurmaa rannikule, saatudes sinna Vindavi linna.

vadja rahvakäid*, kes oli oma rahva juurest lahkunud ning sõardunud Kurmaale, liivlaste rannikule, kuhu nad ehitasid endile linnuse Venta ehk Vindavi jõe suudmesse. Seal nad saidki oma edaspidise nime — venelased, kuigi neil slaavi venelastega ehk vendidega põhund mingit sugulust. Praegune Vindavi lähiküla nime on Ventepilis, s. o. Venta jõe ehk vendide (venelaste) linnus. Mõilal nad sinna elama asusid ja kui kaua nad seal elasid, pole käesolevate riidade kirjutajal teada. Igatahes olid nad juba enne sakslaste Liivimaa tulekut sealt minema actud. Silas elased nad ühes Kaupole kuuluvats linnuses, mis asus Praepole Riia eeslinna — parnadiiväljaku — alal oleva liivimäe otas.

Seda mäge, endine luide, kutsuti algul „Vanaks mäeks“, hiljem „Kubese mäeks“ (Kaupomäeks). Tsarinnina Katarina käskl lammutati see XVIII sajandi ja muudeid väljakutsu. Seal oli see vaene rahvakäid jälle välja actud, kus juures paljud surmasti. Olejäänud põgenesid siis lätaste juurde, andes oma uuele elukohale nime Võnu, sakskeslase Wenden. Ent sinangi polnud neil kauaks jäämist. Sealiki minemaetuna siirdusid nad põhja poole, praegusesse Lõuna-Eestisse, et oma uuele elukohale jällegi anda V õ n n i n i m i. Seal sulasid hiljem eestlaste hulka. Liivlaste ristimise ajal elasid nad ikka alles Liia-Võnnus ja võtsid seal preester Danieli käest ristimise vastu. Hiljem liks Daniel Ydumessae, kus elas Hiiu-Idri segarahvas, ja ristis needki. Brasla jõe kaldale ehitas ta kiriku ja jäigi nende hulka elama.

Pärast sakramentide vastuvõtmist palusid toredalased preester Alebrandit, et too astaks neid ka õiguslikku suhtes*, kui nad üksteisele liiga tegid. Siis keelas preester ristimise juures ära igasuguse varguse, vägivalla ja rõõvime. Kuna liivlased nüüd pärast ristimist ei julgenud enam nendelt varastada või rõõvitada vae ega esemeid vägivallaga tagasi võtta, siis paluti preestrit üsna kohtunikuks. Alguil meeldis see liivlastele. Ent hiljem said mitmed ebavõõrad mehed kohtunikute, mille tõttu mõiste „kohtunik“ langes Liivimaa, samuti ka Letgalias ja Eestimaaigi, halva kuulsusega mõisteks.

Piiskop Albert jätkas pärast Hiivlaste alistamist endistviisi reise Saksamaale, et värvata ikka jälle uusi palverändurid-ussõdurid. Ta värbas neid küll kirikuteks, küll kildade, küll tänavail, et jätkata sõda. Nüüd juba eestlaste vastu, mildest sunniti osa võtma ka eestlaste hõimlast — liivlasi. Pärast Saksimaa ja Westfaalia läbirandamist oma värbamismissioniga, jõudis piiskop Albert kuningas Filippi juurde ja kinkis Liivimaa Saksia riigile.

Liivi rahva edaspidisest saatsest kõneten järgmises ja seega selle seeriakirjutuse lõpp-peatüki.

Korp! Wäinla 50-aastane

Detsembrikuu 6-dal, poolestaja aasta eest, andis Vabalin Danzigi Tehnikaühikooli rektor nõusoleku Danzigi Eesti Üliõpilasseltsi „Wäinla“ asutamiseks. Idee algatajateks olid 12 väärt õppivast, kes olid ühiste sidde taotlemisel ja kõlbilise omaduste arendamisel kõikumata rahvuslikus vaimus, vastastikust abistamisel ja väärilikel enesimisel.

„Wäinla“ pidi sümboliseerima ühenduse kodumaa ja välisvete vahel. Algtäht „W“ võeti tarvitusele eestipärase hääldamise säilitamiseks võõras tämbuses.

Brünni Saksa Tehnikaühikooli juurde Tehehooivakias asutati piisut hiljem — 1920. aastal — Akadeemiline Eesti Selts „Eesti“, shiga rahvuslikus vaimus kindla organisatorise struktuuri abil liita seane eesti üliõpilaskond.

Aastal 1931 teostus nende kahe orgil liitumine. Nimeks võeti Väike-Eesti korporatsioon WÄINLA ja väärdeks must-vaige-terassinise; viimane ühtlasi teki põlväriviks — sümboliseerides tugevat teraslikku tahet eestuse teenimises.

Peatselt liisandusid eesti üliõpilaste koondised Viinis ja Varssavis ja alates aastast 1936 eksisteerisid koondised Tallinnas. Kord aastas, augustikuul 10-pul, tuldi kõikjal kokku Tallinna suvepeioeks. Selle ürituse raames peeti peakoosolek, kus otustati korporatsiooni elu puutuvaid põhiotsimusi, kommersseeriti ja korraldati ka personaasõõrit.

Pidevalt olid ühenduses kodumaa väärkandvate organisatsioonidega ja 1934. a. sõlmiti kartell-leping Eesti Korporatsioonide Liiduga, kuna aastal 1938 võeti Wäinla viisklastakond EKL-u viisklastakonda vastu.

Ka välismaiste koondiste tegevus lakkas II Maailmasõjaga. Põrandal aga tegutsesid edasi. Paguluses organiseerus Wäinla kõigepealt Rootsis, kus 25. jaanuaril 1952 ta võeti vastu EKL-u liikmeks. Saksamaal, Geisingenis korraldati 1948. aastal suvepäevd rohkemavaliselt osavõtu.

Uuel mandril tekkisid Wäinla koondised New Yorgis ja Montreals.

Selline oleks põgus ülevaade Väike-Eesti Korp! Wäinla tegevusest 50-ne aasta väitel. Ent selle liiv-protokollarsel foonil peitub eripeatüki eesti kultuur-arengut, koosnedes vägaigi isikupärastest annustest.

Eesti iseseisvuse ajastul osutus Väike-Eesti Korp! Wäinla kondavaks jõuks välismaal — eriti Kesk- ja Lääne-Euroopas õppilavale akadeemilisele noorusle. Wäinla andis neile ühtlaspoolt kodumaa, teist-poolt muutis aga tudengile eesti rahva seadikuks laial rindel. Eestit tutvustas mitte ainult sõna, pildi ja kirjatähga, vaid pideva ja tiheda akadeemilise tööga, mille tunnustuseks saavutati märkimisväärsed hinnangud professoridelt. Nii mitmes välismaises ülikoolis ka rüstatud enesekindluse toodi pea eranditult kodumaa: uute meetustena tehnilistele aladele, kuid peamiselt isikliku raudvarana lääneleeliste mõtetespiidmised.

Seda teaduslikku varamut, kuigi oma-rikkus ja see on sinna — kodumaa — jäänud nüüdki murenematuks. Ja tänapäevalgi pagulastena globaalses ulatuses hajutatud wäinlaste on aga jäänud tühumatuks nende devis: üks koigi kõik ühe eest!

Montreal, detsember 1974

Emil Kuhl

Juige toimetaja Tallinnas

Poola kirjanik St. J. Lee on kirjutanud sadu vaimukaid aforisme. Osa neist on tõlgitud eesti keelde ja avaldatud Tallinnas „Sõja ja Vasara“ vargudel. Kompliment toimetaja julgusele.

Mõtted on maksuvabad, kui nad ei tieta piire.

Ka diktaatori mehhanism ei ole perpeetum mobile.

Ajastut iseloomustavad pigem sõnad, mida ei tarvita, kui need, mida kirjarvitatatakse.

Mis kasu on laia stümaringist? Tavallist võib seda avada vaid kitsas ringis.

Kui rahval puudub hää, on seda kuulida isegi hünni laulmisel.

Mõned rahvatragöödiad etenduvad vahetegadeta.

Mõned mõtted tulevad pähe konvol saatel.

KURIS, Olga, * 17. 06. 92 Pajusis. Areteeriti Vahepõllu talus Vasalemmas 1945. või 1946. a. süüdistusega, et oli hoidnud kodus laskemoona metsavendade. Tegelik põhjus oli vist abikaasa rahuagegne tegevus (maavene, Riigikogu liige, Maapanga direktor) ja poeg Eino kuulumine OK-see ja Eesti Diviisi.

KURMET, Raja, * 13. 02. 02. Tallinna linna rahandusosakonna teenistuja. Hukkus Tallinna õhusõjapommitamise ohvrina märtsis 1944.

KURRE, Maks, VR II/3, ohvitseri asetäitja, Vabadussõjas vabatahtlikuna Kuiperjanovi ja Sakala Partisanide Rühmendis. Jaoskonnakohtunik Peterski kuni 1934, hiljem vandeadvokaat. Kõuditi 41. a. koos perekonnaga. (Ei ole küüditatute nimistus.)

KURS, Kalev, kapral 37. Polpat. 24-aastane, Konguta vallast. Lahingus kadunud Riia-eeslasi postitsioonil 44. a. septembri lõpus.

KURVITS, Jaan, VR II/3, kolonel K. S. dipl., end. Ratsariisemendi ülem. Areteeriti mais 1941. Oli hiljem vangina US-solski laagris, kust viidi teadmatusse.

KURVITS, J., ltn. ning käsundusohv. 3. Piirik. Rühmendis. Pääses pärast rinde Eestis kokkuvõrsemist Sooma, kust anti venelastele välja veebruaris 45. Kadunud.

KURVITS, Oskar, VR I/3, kol.-ltn., Vabadussõja Ajaloo komitee liige. * 29. 09. 88 Võrumaa Koliola vallas. NKVD välistiseks läks 1940. a. sügisel haiglasse pimesoleva operatsioonile. Suri operatsioonil tagajärjel tekkinud komplikatsioonidesse.

KURVITS, F., Tallinna Kaarli koguduse juhatuse liige. Kõuditi 41. a. Kadunud.

KUSLAP, Rudolf, VR II/3. Res.-kapten. Vabadussõja ajal ja ka hiljem kompaniõlem Kuiperjanovi pataljoni. * Aialskivil 1894. a. Areteeriti punaste poolt ja peeti Tartu vangis, kust saadeti Venemaa 41. a. juunil aiguses.

KUTSAR, , Võhast. Suri Solikamskis 1941. ning 1943. a. vahel.

KUTSAR, August. Suri Solikamskis 17. 01. 42.

KUUMETS, , umbes 45-aastane põllumees. Suri Vorkuta laagris 1955. a.

KUUR, Mari Kristjani t. * 18. 12. 15. Rakverest küüditatuna sün-nitas lapse Mäiski kolhoosis. Laps suri.

KUURBERG, Anton, umbes 70-aastane. Langes 41. a. augustis saksa kahuritules Raasiku vallas, Haljava Kubja talu õues.

KUUS, , Rakverest. Suri Solikamskis 41. a. oktoobris.

KUUS, Bernhard, Sura veski omanik Võrumaal, Mõniste. Mõniste valla Antsi talus 29. 04. 82. Kõuditi 1941. a. koos poeg Haljend-Rahuleidiga. * 11. 03. 28, ja abikaasa Margta. * 10. 02. 00. Bernhard hukkus Venemaal ühes töölaagris.

KUUS, Jaan. Punaste partisanide poolt mõrvatud ametikohtuste tähtsuse 43. a.

KUUSE, Aksel, end. kõrgushüppaja, üliõpilasselts Liivika liige. Punaste poolt mõliseerituna suri töölaagris aprillis 42.

KUUSIK, , dr. pharm. Tartu ülikooli apteegi juhataja Hukkus Saksamaal Dresdeni suurpommitamise ohvrina 14/15. 02. 45, koos kuueliikmelise perekonnaga.

KUUSIK, , kohtunik Tallinnast. Suri Venemaal Doolinka haiglas enne 1950. a.

KUUSIK, Endel, allhuv. * 14. 02. 25. * 28. 08. 44.

KUUSIK, Jüri Juhani poeg, masinist. * Suure-Kõpu vallas Viljandimaal 1907. a. Suri ühes Siberi laagris 1952. a.

KUUSIK, Vello. Suri Zedelgheimi sõjavangilaagris Belgias.

KUUSK, Eduard, Aru talu peremees Aksi kihelkonna Saadjärve vallast. Suri Siberis.

KUUSK, Helmut, 18-aastane vabatahtlik Aserist. * 43. a. suvel.

KUUSKMAA, , advokaat Tallinnast. Oli 1945/46. a. Tallinnas Pagari tän. vanglas. Suri kümneks aastaks sunnitoole mõistetuna.

KUUSKMANN, Joh. Suri Solikamskis 22. 12. 41.

KUUSPALU, Albert, umbes 35-aastane. Langes 41. a. Mäetaguse vallamaja ründamisel.

KUUSPALU, Ants, lendurvaatleja-kapten. Oli sideohvitseriks XXVI Armeekoruse juures, ja OK Mäetaguse pataljoni ülemaks. Langes 44. a. haavatuna punaste kätte ja mõistet surma 45. a.

KUUT, Johannes, leitnant ning KL pealik Salme vallas Saaremaal. * 25. 12. 97. Kõuditi koos abikaasa Alidega. * 6. 12. 1900, ja poeg Jüriaga. * 9. 10. 36. Saatus teadmata.

KUUTMA, , kapten, viimati Tallinna vene sõjakoolis, kus ta areteeriti 41. a. juunis või juulis. Saatus teadmata.

„Kustumatu tähis“: oldi sunnitud taanduma, taanduma ...

Nõukogude võimud püüavad nüüd, 50-aastasest ajaloo-perspektiivis oma propaganda-aparaadi kaudu tõendada, et 1) Moskval polnud midagi ühist „eesti rahva ülestõusuga 1. detsembril 1924“, ja 2) olnud see mäss, „kirgas lehekülg“ Eesti kommunistliku partei ja komсомoli ajaloo. Mõlemad versioonid on muldugi selges eest keeles — lora, sest kõik mässajad ja sõjalisel nõuandjal (Anvelt, Lillakas, Tummeltau) tulid Venemaalt üle „roheline piiri“ ja see „kirgas lehekülg“ oli diletantlik, mida nüüd pilinik tunnustada.

Nõuk. Eestis tegutseva Teaduste Akadeemia ajalooinstituudi töötaja Viktor Grünberg on pandud see „kirgast lehekülg“ seletama („N.H.“, 280, 1. det. 1974). Ka kõige osavuse juures paljastab too ajaloolane selle veneliku ettevõtte diletantliku külje. Toome tema pikemast kirjutusest mõningaid olulisi tsitaate ja omapooleid kommentaare.

„1924. aasta 1. detsembril püstitas eesti proletariaat kustumatu tähise oma võitluseks teel ...“, deklareeris kirjutuse alguses.

Ülestõusnuse esimene pataljon Aleksei Heintsi juhtimisel pidi vallutama sõjakooli Tondil ja Tallinn-Väike raudteestajamaa.

Võitlussalk, kelle ülesandeks oli hõivata sõjakool ja samas asuv käsirelvaväe rohkete sõjavärvastuste, jõudis märkamata kasarmute juurde. „Tungiti alulisel korral asuvasse teise kompani ruumi.“

Kuuld ülestõusnuse rühmade tegevuse kooskõlastamistööd tõttu ei rünnanud esimest ja teist korral üht ajal. Tagajärgi oli see, et teisel korral saavad kaaded, kuudes al tulistamist ja granaadipihvatust, jõudsid organiseerida vastupanu. Pärast lühiajalist tulevahetust oli võitlussalk sunnitud vastase ülekaalukale jõudude ees taanduma.

Teine pataljon Voldegar Pussel juhtimisel pidi esimeses järjekorras vallutama teise politseijaoskonna, politsei ratsareservi, maa-lennuväedivisjoni, tankikaravali, 10. jalaväerügemendi, „Divigateli“ (praegu Ülemiste) jaama.

Politsei ratsareservi ründajatest jõudis esimesena kohale esimene rühm. Ootamata ära teise rühmade saabumist, heideti paar bensinipudelit ning üks pommi ratsareservi aknast sisse. Pommi ei lõhkenud ega tekitanud kasarmus tulekahju. Ruumi viibinud politseinikud jäid terveks ning võisid lohe asuda vasturünnakule.

Tankide vallutamise ülesanne usaldati alluvihv Anton Loorentsele. Ta rükkis küll ära tankide seadeldisi, kuid selles tankis, millega ta välja sõitis, et „kuburimur“ tekitada, ta langes.

Võitlussalka pugenud kolm reeturit

(loe: eesti patriootid) jõudsid meeskonna äratada enne võitlussalkade kohalejõudmist. Võitlussalk oli sunnitud taanduma.

10. jalaväerügemendi vallutamiseks ja ülestõusnuse poole ülemõetmiseks määratud võitlussalka ootas ees ebameeldiv üllatus: rügemendi õppekomando kasarm oli valguatud ja ööl sagisid relvastatud sõdurid.

Kolmas pataljon Eduard Teiteri juhatusel sai kiisu vallutada esimeses järjekorras sõjaministeeriumi ja kaitselise valitsuse, eelurimisvanga, V ja VI politseijaoskond, Balti jaam, Toompea loss, riigivanema maja ning peapostkontor.

Võitlussalk tungis sõjaministeeriumi hoonesse Lala tänava poolsest paraad-

Kiitus eesti lugejale

Per Egil Hegge kirjutab shevetsi lehes „Neue Zürcher Zeitung“ abasseisimise Venemaal, kuid mitte tarbekaupade, vaid — näiteks — Knut Hamsumi raamatute lugemiseks. Lühidalt: Suurvõimael on iga trükitööde ihaldatav, mis on kirjutatud unistuste-maadel (s. o. väljaspool Venemaad ja satelliite).

Hulgaliselt näidete hulgas toob autor ka ühe näite Eestiist:

„Mulle vahendati äärmus, mida tähendab kirjandus ühele vabariigile nagu Eesti. Norra Kirjanik Tarja Vesaga (1970) on mõningate tõlgitute Eestis esindatud; võrreldes rahvaarvuga on need raamatud suuremal arvul trükitud kui Norras endas ja need on Eestis viimseini müügil kadunud. Seajuuks kuulus Vesas enimõeldud ilukirjanduslike raamatute autorite hulka oma kodumaal.“

Ranged riituseeskirjad õpilastele Eestis

Eesti okupatsioonivõimade haridus-ministeeriumi koolivõimade juhataja Harald E o s v e kirjutab „Noorte Häälse“ pikema tüki koolilaste riitustest, sunduslikust vormist, seongu- ja ethest. Ta põhjendab kõike „kaugele ulatuvate traditsioonide“, sündsusega ja jõukamatel eputamis- ja võimuse äravõtmisega.

„Vastavalt üldharidusliku kooli põhi- ja kooli- ja meele maale (see tähendab Suur-Venemaale. Toim.) kõigis liidu- ja vaherühmades kehtestatud õpilaste vormir- lusest, mille kinnitab vabariigi mi- nistrile nõukogu. Eesti koolivormil on praegu kaks varianti.“

Edasi kirjutab koolivõimade juhata- ja lühidalt järgmist:

Tütarlastel koosneb koolivormi esi- meline variant kas sinisest villasest seel- lusest või rihtseelusest ning rohkem- sinisest igapäevasest või valgest pidu- lusest püksist. Sinna juurde võib kan- da seelikuga samast riietist jakki.

Poeglaste vorm on tumesinine villa- sest riietist üldkond, rohkemsinine igä- päevane või valge pidulik särk.

Vormirietuse juurde kuulub vormi- müts, mis on I–VIII klassi poistel ning tüdrukutel erinev, sinist värvi, kees- kooli vanemal astmel (IX–XI kl.) aga sinise äärega hall müts, ühine nii poeg- kui tütarlastele.

Möödund aastal lõpul lubas haridus- ministeeriumi järjekorral mõningaid täiendusi üldhariduslikele koolidele kinnitatud koolivormis. Nimelt on lu- batud sinise koolivormi kõrvalt tütar- lastel kanda pikki pükse ja vesti, pois- tel kunse asemel vesi.

Talvel külmade ilmadega võib järe- dade ruumide puhul on erandina lubatud tütarlastel kanda koolivormi peal kampsunit. Poeglastel võivad kampsunit kanda koolivormi kuuve või vesti all.

Maakoolide õpilastele, kes talvel tule- vad kooli suuskadega, lubatakse kanda suusaliikonda, kampsunit või dres- si.

Kooli juhtkonna nõusolekul lubatakse kreskikooli vanemate klasside õpilastele koolipildudel või väljaspool kooli to- muvatel triibustel kanda koolivormist erinevat õpilastele sobivat kleiti või üldkonda.

Kooli esindamisel tuleb reeglina nõu- da õpilastelt kas kooli- või pionieri- vormi kandmist.

Õpilastele on koolis ja väljaspool kooli lubatud hästi korrustatud, eale sobivad ja hügieenilisele vastavad õpilaskind soengud. Poistel võivad pik- kad juukseid ulatuda maksimaalselt sargi (pluusi) kraeni, peavad olema alt

korralikult põetud ja alati hästi kor- ras.

Tütarlastel olgu pikad juukseid korras ja kord. Vastavalt Vastavalt klasside (IX–XI) tütarlastel lubatakse tütar- lasteks sündmusteks teha tagasihoidlikke soenguid.

Lähis-Ilda sõda põhjustas ümbermõtlemissi

„Rahvusvaheline rahu-uurimise instituut“ andis välja oma aastaraamatu 1974. Selles väidetakse, et 1973. a. Lähis-Ilda sõjas rakendati relvi, mis ületasid nii oma mooduseid, kvaliteedit ja kvantiteedit kui varajasesmates sõdades kasutatud sõjarilast ja sõjamasinad. Egiptuse ja Süüria relvad olid peaaegu 100-protsendiliseid pärit Venemaalt, kuna Iisraeli omad olid ülekaalukalt impo- rteeritud USA-st.

1968 ja 1972 vahel täiendades Egiptus oma arsenalit vähemalt 400 ülimoodse lahingulennukiga, 2000 tankiga ning arvukalt hulga soomusmasinate ja heli- kopteritega. Peale eelmistatute oli Egiptus hankinud endale veel hulga vähemaid pommitajaid ning suurt kogumist mitmesuguseid robote ja kas- kogemona. Samal ajavahemikul moder- niseeris Iisrael oma relvastust vähe- malt 300 lahingulennukiga, milles oli 100 odalt tüübit „F4 Phantom“, 500 tan- kiga, arvukalt koguse sõidukitega, heli- kopteritega ja robotitega.

1973. a. oktoobris asetleidnud ägeda- tes lahingutes nii maal kui ka õhus võitsid osa kokku üle 4000 tanki ja 2000 lennuki. Kaotused olid väga suured, nii inimete kui ka relvade osas. Kol- me sõjanädala vältel hävitati igas tun- nis üks lennuk ja neli tanki. Materjali- kaotuste kohta öeldakse aruandes, et „konventsionaalse sõja“ puul äärmiselt olukord, kus strateegilist edu saavuta- taks massiivses „väljaldavate konvent- sionaalsete“ relvade üllatusriinakkuga.

Sõja vältel oli eriti tähelepanuväär- ne mitmesuguseid robotite kasutamist. Juba Viimast sõja täna- mölemal pool, et ühtlasi mõlemal muutus standard-varustuseks õhukõhuliste, seavast rünnakrobotid rakendatud pea- miselt tankide ja maaväe-üksuste vas- tu. Lähis-Ilda sõjas tuli kasutamisele suur hulk täiesti uusi robotitüüpe, mi-

da prooviti tulistamiseks mitmesuguste objektide vastu, ka sellesid, mida tu- listati väga suurte kauguste taga (nn. stand-off-bombs) ja neid, mis ise otis- sid objekt (nn. smart bombs).

Kokkuvõttes öeldakse, et venelane oli oma kogemuste kohaselt senised Sam- robotite veelgi täiendanud, mis nähtus selgesti, kui Iisrael pörkas umbes 40 km laiale kaitsesvõrdsid piki Süessi kanali läänekalvele ca. 18 km kõrgusel. Umbes samasugust venelaste kaitses- võimad kasutati ka Golani mägestikus.

See sõda näitis tankide suurt nõrku- t lühikatte tankitorje suhtes — nii ve- ne Sagger ja Snapper, samuti kui ame- riklaste Tou ja Maverick'ide vastu.

Lähis-Ilda sõja kogemused põhjusta- sid suuri ümbermõtlemissi ja täiendusi sõjatehnoloogia alal, kuid muretektia- vam on asjaolu, et isegi ulatuslikuma „konventsionaalse sõja“ puul äärmiselt olukord, kus strateegilist edu saavuta- taks massiivses „väljaldavate konvent- sionaalsete“ relvade üllatusriinakkuga.

Jüri A dila

Prantsusmaa aatom-lennukikandja

Prantsuse kaitseministeerium teat- tab, et aprillikuu hakataks ehitama uut aatomijõu üldkannet sõjara- mis- suurt, et ole vae ühelgi läänriigist. Ehitatakse helikopterite kandja, mis võib peale võtta kas 25 väikest „Lynx“, või 10 suurt „Super Frelon“ helikope- rit. Laeva meeskond on ettenähtud 840-lükkeline ja maks. laenuks laev 184 miljonit dollarit.

ukest. Kuid tunnimäes jõudis enne postit põgenemist elektrikella nupule vajutamisega alarmerida korrapäida ohvitseri, kes äratas vahikonna. Üles- tõusnutele ei õnnestunud seotõttu heita tugevaballist pommi vahikonnaruumi, vaid see lõhkes koridoris. Puhkenud ägeda tulevahetuse ajal sai salga ko- mandär A. Sommerling peast haava- ta, üksikuid võitlusi. Pärast seda, kui vastasavust kaitselisteid majast ja ministeeriumi hooivt avati salga pihta kuulipildujatule, oldi sunnitud taanduma.

Pärast seda, kui Balti jaam oli val- lutatud, ründas neid ratsapolitsei salk kellel tuli 60 meest alluvihviteride koo- list appi. Kuigi mässajatele tuli appi Toompealt taandunud salk ja ülestõu- su peastaabi koosseis, taandusid Balti jaama hõivanud Kopli suunas.

Esialgsed edu saavutamise järel- Lasmäel, maatenunne diviisoni val- lutatud. Seda gruppi juhtisid Villem Roobach ja kapral Alfred Kaat. Kui lennuvõlli mõni tund hiljem Eesti sõja- väe poolt ümber piirati, avasid punased küll tule, kuid peatselt taandusid nad Pirta metsa.

Põgenemine Eestist Saksamaale kestis kauem, kui kalm kuud

Mis toimus sellal Tallinn-Danzig-Berliini teljel?

VII

E. Tambek asus asustit juhtima raud- se järjekindlusega ja erakoralse enar- giaga. Kogenud administraatorina ning kiiresti olukordadele kohanemisega arendas ta sellest värskest asustusest teguvõimsa Eesti Toimkonna, mille o- ahtähtsuse Saksamaa eestlaste abistamisel oli märkimisväärne.

Minu ja minu ametkonna koostöös E. Tambekiga ja kogu Eesti Toimkonnaga oli konarusteta sujuv, alati sõbralik ja selletõttu ka viljakas.

Eesti abistamisasutuse esialgses te- gevusvõimale oli minu poolt laenuatud 3000 riigimarku. Pärast, kui Saksa Ida- ministeeriumi avas uuesti asustusele ku- lude-kriidid, muksiti ka tagasi enar- võlg. Olgu vaid ajaloo huvides märgi- tud, et see asustus, mis teenis ju eestla- si, ei saanud Eesti o a m summadest penni- gi, ka selal mitte, kui Eesti oli alles venelaste poolt teiskordselt oku- peerimata.

Eesti abistamisasutuse sündimise juur- de tagasi tuleks oleks ülekohtune, kui sellega seoses jääks nimetamata ühe- tuntuma Eesti administraatori nimi, kes omas mõjukate Saksa isikutega ka- ministeeriumi, see härra on endine Eesti Vabariigi siseministeeriumi üld- osakonna direktor Oskar Angelus. Sak- sa okupatsioonil ajal täitis ta Omavä- lituse sisedirektori ülesandeid ja oli alati julge meheena Eesti ja eestlaste huvide kaitsja. Ta viibis siis juba Ber- linis, kui mina pidasin esimesi läbi- riikimisi Saksa kõrgemate funktsio- nääridega põgenike abistamiseks vajal- iku asustuse loomise asjus. Dr. O. An- gelus, oma endist ülesannet, kohasid indaministeeriumis E. Turmanni juures. Sellest kohtamisest peale kindstin kõik- oma kavand ette ka O. Angelusele ning kasutasin tema asjatundlikku nõu ja näpunäidet. Pole küll teist kühlast, et tema sidemete tõttu tarviliku asustuse loomine teoks sai ja O. Angelusel on sõjapõgenike abistamisel teened, mis üldiselt on teadmatuses jäänud.

Lõpuks ei saa jätta tunnustust aval- damata kõigile neile tublidetele eesti- meestele-naistele, kes ennastalgavalt oma abi pakkusid. Võimatu on neid nimeliselt loetleda; paljud nimed on ka ununenud ja paljud on jäänud ka ni- metuteks küldsõndameteks. Kõik nad väärivad meie tänu. Olgu nad eeskü- jaks kõigile, eriti aga neile kaasmaa- lastele, kes hoolimata teiste hädadest võitlesid a nult o a meadist eest, kui nad teadsid, et nende abi järele oli tungiv vajadus. Sellesid kaasmaa- lasti oli palju, rohkem kui neid oleks oia tohtunud.

Nii lõpetab A. Põldmetsa mälestust- se lühikokkuvõte. Ta ei kirjuta otseselt veel mitmetest põlevatest ja palavatest seikadest ja valvik ka oma hilisemast saatusest. Oma mälestust täienduse- na ta deponeerinud aga eesti arhiivi- desse teiste meeste mälestusi selle kohta pealt. Ja nimelt ajakirjanik E. Vallaste pikema kirjutusesteriala samal teemal „Vaba Eesti Sõda“ veergudel novembri-detsembri 1951 ja õiguse- teadlase E. Tambeki mälestused ühest Rootsis ilmunud teist lehest.

Toome nendest mõningaid kokkuvõt- teid.

Kui „Eesti Omavalitsuse“ taasloomist Danzigis üritati, oli sisedirektor O. An- gelus poliitiliste lahkimineku tõttu kõik sidemed dr. Mäega katkestanud ja Saksamaale siirdunud. Majandusdi- rektor dr. Vendt oli Eesti mahajätni- sel eestlaste põgenemisel Rootsi. Ka teised kessoorid ja isikud oldi laiali

• Nõukogude ajalookandidaat Harald Sa a r n i i t kirjutab ühes teises arti- kles, et novembris 1924 olud punastes- se võitlusrühmadele organiseeritud li- gi 1000 inimest, neist Tallinnas 400, Pärnus ja Pärnumaal üle 150 me. Hilis- sam ajane juurdus tegi kindlaks, et mässajate võitis osa ümmargusest 300 meest, igas „pataljonis“ napiti 100 — 1200, „stabimisevõimad“. Tallinnas oli nendele hulgas ümmargusest 200. Kuhu jäid 200 „organiseeritud“ meest? Nen- de kolmesaja hulka on arvatud ka Ve- nemaalil Eestisse saadetud Jaan Anvelt, Arnold Sommerling ja punaväe ohvit- serid, sõjalisel spetsial Lillakase ja Tum- meltau.

Taganjärvi on teada, et Moskva nõustus mässuplaaniga ekslikult: eesti põrandaalused tegelased saatsid Venemaale lialdatud andmeid nii organiseer- itud lõimeeste arvu, kui ka — ja just eriti — eesti tõeliste ja „amee- meelsete“ kohta. Moskva pandi uskuma, et tõeliskond ja ajateenijad „jooksevad kohe üle“. Tegelikke ülejooksajaid võis aga nappude lugeda.

Ülaltoodust, enamlaste endi ajaloo- listest seletustest ja olukirjeldustest selgub, et „Eestimaa kommunistliku partei“ ja komсомoli poolud m i n - git „kirgast lehekülg ajaloo“, vald taandumine, taandumine ...

lainud, v a. Eesti Rahva Ühisabi juht O. Leesment.

Dr. Mäe oli enne Eesti mahajätnist avaldanud 19. septembril käskkirja, millega Eesti Omavalitsuse tegevus tunnustati lõppenuks. Tema vahekor- dade lõpetamine Saksa valitsusega to- mus alles 4. jaanuaril 1945.

Sellele vaatamata kuulutati E. Oma- valitsuse nimel Saksamaal välja eesti mäest üldmõblilistsoon ja see toimus p ä r a s t vahekorde lõpetamist saklastele. Hiljem selgus, et kindral- inspektor J. Soodla oli keeldunud mo- blilistsoonikatsuse oma kaasalikirja andmisest.

Eesti üldmõblilistsoon sai Saksa- maal teatavaks jaanuaril 1945. a. keske- paigu ja seda väga omapäraste asja- olude. Eesti Toimkonna juhataja E. Tambek viibis Kurfürstendammil asu- vas kohvikus „Hilbrich“, mis oli eest- laste kogumiskohaks. Sinna helistas temale ajakirjanik Enn Salurand ning teatas, et eestikeelses ajalehes „Eesti Sõna“, mis ilmus Berliinis, olevat ilmu- mas „üks suurimsigidus“. Oodaku Tam- bek kohvikus, kuni temale tuuakse uudis muist-välja.

E. Salurand tõi Tambekile trükiok- last mitte vast väljaleht, mis sisaldas lehe- numbrit, milles oli mõblilistsoonikatsuse Saksa maal viibivatele eestlastele. Sa- mas kohvikus loodi vandenõu selle mo- blilistsooni nurjaajamiseks. Ostustati peardõk asetada suulisele vastupropag- andale soovitusena, et mehed hoiak- sid endid kõrvale. Järjest suureneva korralduse tõttu Saksamaal poidud eestlastel — nii loodeti — võimalus kõrvahoidjaid tabada.

Kohvikus viibinud E. Tambeki (nüüd Kanadas), E. Saluranna (nüüd Kanada- sa), ja Põldmetsa (nüüd USA-s) va- hel tehti „tõejäotus“. Saksamaa kaitse- las ja ettevõtetele tõbivate eestlaste osas võitis saboteerimise organiseerimise endale A. Põldmetsa, ajakirjanik E. Salurand ja Erik Loidsaar (suri mõ- neteist aasta eest Austraalias) pidid seda tegema ajakirjanduse osas ja ees- tistestest radiaosetades lubas selle mõblilistsooni „surmaks“ rikida“ R. Paris (suri mõne aasta eest Saksamaal). Kogu aktiooni üldjuhtimise jäi a- Eesti Toimkonna peale, E. Tambek tehti mobi nurjaajamise juhtimise ülesan- deks E. Valastele (nüüd USA-s), kellel „Eesti Sõdurilabi“ juhatajana oli tõb- ülesannet tõtta selleks kõige rohkem võimalus.

Gestapo ihus A. Põldmetsale mõnda aega hammast. Temalt päriti aru, miks ta ei keerdunud põleas ära eestlaste kirjad ja nimetused „surmaks“ rikida“ R. Paris (suri mõne aasta eest Saksamaal). Kogu aktiooni üldjuhtimise jäi a- Eesti Toimkonna peale, E. Tambek tehti mobi nurjaajamise juhtimise ülesan- deks E. Valastele (nüüd USA-s), kellel „Eesti Sõdurilabi“ juhatajana oli tõb- ülesannet tõtta selleks kõige rohkem võimalus.

(Lõpp A. Põldmetsa mälestustele.)

Eestis viiekümne aasta eest, 1. detsembril 1924, kommunistide poolt mässukatse ajal mõrvatud kõiki tublisid eestlasi

mälestavad

Ülemaailmne Eesti Vabadusvõitlejate Keskus

Eesti Vabadusvõitlejate Liit USA-s

Kanada Eesti Võitlejate Ühingu Liit

Eesti Ohvitseride Keskkogu USA-s

Eesti Ohvitseride Kogu Rootsis

Postiludest tingituna hilinesid meie lehe eelmise numbrisse kahe organisatsiooni soovitud, ühineda mälestuskulutusega 1. detsembril viiekümne aasta eest langenute. Kordame seda kuulutust sellisena, nagu see pidamaks olema.

Jõululaupäeval, 24. detsembril 1974

suri minu armas mees

kolonel

Jaan Unt

valusalt leinas

Adele Unt

Manalasse varises aulistlane ja Fraternitase kuldväänise kandja majandusteadlane ja kolonelleitnant

Jaan Unt

Vabadusristide 1/2, 11/3
ja Läbi Karutapjate Ordu kavalier

sünd. heinakuu 20-ndal 1894 Leebkivil, Eestis
surn. jõuluku 24-ndal 1974 Vancouveris, Kanadas

Mälestab jäädavas leinas

Korp! FRATERNITAS TARTUENSIS

Lahkus meie kauaaegne ühingu esimees ja armas kaasvõitleja

kapten

Eduard Hints

* 7. VI. 1901 Eestis
† 16. XII. 1974 Montrealis

Mälestab kurbuses

MONTREALI EESTI VOITLEJATE ÜHING

Meie hulgast lahkus

Johannes Pagland

* 10. IV. 1899 Järvamaal
† 10. XII. 1974 Geislingenis

Mälestavad leinas:

Perekond ja sugulased Eestis, sõbrad ja sõjakaaslased Saksamaal

Manalasse varises

Paul Toots

* 18. juulil 1925 Elivõrres
† 18. novembril 1974 Los Angeleses

Mälestavad

Edmund Petson
August Poll
Endel Sillat

Kol.-ltm. J. Unt +

Teadolevalt veel viimane elavate kirjas olnud vabadusvõitlejate seas väeosa ülem kolonelleitnant Jaan Unt, VR 1/2 ja 11/3, lahkus jõululaupäeval Vancouveris, Kanadas elavate hulgast ja siirdus suure armetse. Läänud suvel tähistas lahikunu oma 80-aastast juubelisünnipäeva.

Jaan Unt sündis 20. juunil 1894. a. Leebkivil, lõpetas 1912. a. Tallinna kaubanduskooli ja mobiliseeriti 1915 I Maailmasõja, lõpetas Peterburis Ipnike kooli ja saadeti rindele. Eesti rahvusväeosa elukutselisel Ammus ta kohe Rakverre, I. Eesti Polku. Juba saksa okupatsiooni ajal organiseeris J. Unt koos Julius Kuperjanoviga põrandadest kaitseliseks, millest kujunes tuumik Kuperjanovi-nimelisele partisaanidele. Leitnant, viimati kolonelleitnant Unt juhtis seda pataljoni pärast Kuperjanovi langemist kui iseseisvat 166. väeosa Vabadusväe võiduka lõpuni ja läks rahu saabudes erali.

Aastal 1925 kutsuti kol.-ltm. Unt jälle tegevasse teenistusse ja määrati KII Tartumaa maleva pealikuks, kus ta tähtis ka Tartumaa politseiprefekti ülesandeid. Aastal 1931 siirdus ta täie tööjõuga politseiteenistusse, olles komisariis Narvas ja Haapsalus. Loobus riigiteenistusest ja jätkas õpinguid Tartu Ülikooli majandusteaduskonnas, millesne siirdumisele õigusteenistusse ajal jäänud poolt. Ta lõpetas ülikooli 1939. a. ja tegutses raamatupidajana Tallinnas. Viimase sõja ajal oli J. Unt mõningat aega juhtivalt politseiteenistuses ja alates 1944. a. kevadest Tartumaa Omakaitse, juhtides sõjajärelmiste riigemehi Tartu kaitsealagringutes.

Jaan Unti põgenikutekond läks üle Saksamaa Inglismaale, kust ta siirdus 1948. aastal Kanadasse. Seal sai temaht Hinnakavatsaja — algul pidas ta kassafarmi, viimati kalkunifarmi, mille likvideeris alles hiljuti, et „veel lugeda ja magada“, nagu ta ise ütles.

Lahkunud sõjamees võitis innukalt oma Vancouveri eestlaste ühriust ja on olnud ka Kanada eestlaste keskkorralduslooni abiesimees.

Jaan Unt oli akadeemilise vendluse „Fraternitas Tartuensise“ viilistane, viimati aulistlane ja kuldse väänistehandja.

Kuperjanovlaste osa Vabadussõjas on hästi teada ja on kuldse tähtedega kirjutatud ajaloo lehekülgedele. Selle legendaarse väeosa teod ja lahingulised saavutused on lahutamatuks seotud Jaan Unti nimega.

A. J.
Foto: Jaan Unt Tartumaa Maleva pealikuna.

**Mälestame
eesti suurmehi**

3. jaanuaril saanuks 85-aastaseks luuletaja Henrik Visnapuu; suri USA eksilis aprillis 1951. Ta kuulus alates 1917. a. kirjanike rühma „Siuru“ koos Marie Underi, A. Adsoni, A. Gailiti ja teistega. Visnapuu on eesti „poetide kuningas“, isamaalane ja armastusluule suurmehi.

9. jaanuaril 90. aasta eest suri Rootsis eestlase viimane kubernas pinnal põhiseadusliku valitsemiskogu poolt valitud E. V. presidendikandidaat, prof. Jüri Uluots. Te esimesik 13. jaanuaril 85-aastaselt. J. Uluots oli üks paremaid eestimehi õiguse ajaloo tundjaid, Tartu Ülikooli korraldaja professor, Rahvuskoogu esimees ja viimane E. V. peaminister kodumaa pinnal.

Ajaloolised protsendid

Inglismaal Mansfieldis elav 63-aastane õpetaja Ernest Shedi arvus kokku, et Inglismaa valitsus võinab talle üle 69 miljoni naelsterlingi. Tema vaarvanalga oli osa võtnud Waterloo lahingust ning Ernest Shedi kinnitust mõda jäänud omal ajal ilma talle etteahitud 20 naelsterlingi suuruselt tasust. Kui need 20 naela oleks pandud pankra Intressi peale, oleks hoiu Shedi arvustust mõda kasvanud praegu 69 100 100 naelsterlingiks. „Teen kõik, mis suudan, et seda raha kätte saada“, teatas Shedi.

Luureandmeid passi vahetamisel

Eestlased, keda nõukogude võim koob maailmas asuvate omastega, nagu vanemad abielunaised meestega või vanad isikud lastega, on viimasel ajal saanud N. Vene kohalike konsultit kirjaliku korraldus nõukogude passi ümbervahetamiseks uue vastu.

Vabasse maailma asunud isikutel ei ole tegelikult enam tarvis pidada nõukogude passi, aga et mitte tekitada vahandusi kodumaaale jäänud omastele, on mõnigi vaba maailma maadas asuv eestlane selle säilitanud.

Olemasoleva passi vahetamist uue vastu kasutavad N. Vene konsulaadides ka nühkideasutuste ülesandeid täitvad funktsionäärid ühesikasjaliste andmete saamiseks isiku enda ja eriti tema omast kohta.

Missuguseid andmeid siis nõutakse?

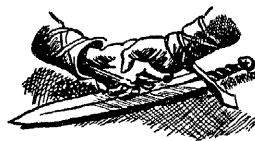
Kui välismaal asuv isik on nime vahetanud, siis tuleb ankeetluses märkida kõik nime, nime ja kirjatatud, ja põhjused nime muutmiseks. Peale isik-

kuulise andmete sünniaja, sünnikoha jne, kohta päritakse aru, missuguse hariduse on saanud missuguse õppeasutuses ja missugune on isiku eriala.

Järgnevad küsimused: kumas ja seos millega sõitis isik välismaale, missugustes maades ta elas, ära näidates aadressid, töökohad ja ameti, s.t. postilooni. Näidata tulevad kõik kohad, kus isik elas viimase viie aasta jooksul.

Tulevad näidata kõik Eestis asuvad omakad: isa, ema, mees, naine, poeg, tütar, vend, õde koos nende aadressidega.

Järgnevalt tulevad loetleda välismaal asuvad omakad: isa, ema, mees, naine, poeg, tütar, vend ja õde, nende sünnimise aeg ja aadress igalhe kohta. Kui vabas maailmas asuv eestlane on ankeetlehe uue passi saamiseks täitnud ja N. Vene konsulaadile ära saatnud, on KGB-jä talleik ülevalde isikute perekonnaliikmete kohta välismaal ja okupeeritud kodumaa.

Kapten A. Kurgvel,

Eesti Ohvitseride Keskkogu esimees USA-s ja Ülemaailmse Eesti Keskkonnakogu täiskogu liige, võitis läinud aasta lõpul perekondlikel põhjustel Euroopas, külastades Pariisi ja Stockholmist. Seoses AURAAMATU materjalide kogu avaldamisega „Võitleja“ tegi A. Kurgvel paaripäevase kõrvalhüppe Pariisist Heidelbergi ja pidas nõu meie lehe peatoimetajaga paljude teistestki aktuaalsetes küsimustes.

„Võitleja“

on tellijaid 25 riigis. Kas Sina, kaasvõitleja, oled juba tellija?

XII üldbalti kommerss

XII üldbalti kommerss k.a. toimub Balti Seitsi „Heidelbergi ringi“ korraldusel 3. mail Heidelbergi lossi kunnigassal. Päev varem on perekonnakohtu tantsug; ja päev hiljem laevasõit Neckaril.

Eestlaste poolt on käesoleval aastal kommerssi presidiums „Fraternitas Ucmensis“ On loota, et selle paguluses (Pärnbergs) seutud akadeemilise vendluse esindajad sõidavad kohale Ameerika mandril, kuna Euroopas ei asu teadolevalt ühegi selle organisatsiooni liige.

Pidustustest võivad osa võtta kõik eesti värvekandvate akadeemiliste orgide liikmed.

Mõne reaga

Punavägedes nõutakse kõvemalt korda. N. Vene sõjavägede peaprokurör kindral-polkovnik Artem Gornõi nõudis „Krasnaja Zvezda“ avaldatud artiklis väeosaes tugevat distsipliini ja tingimusteta käsitamist, mis olevat puudulik sõjaõuduses levinud joomise tagajärjel.

Norra sõdurid on kasvanud pike-maiks. Norra kaitseministeriumil andmel on sõdurid võrreldes 1900. a. mõõtmega kasvanud pikemaks keskmiselt 8,9 sm võrra. Praegu on Norra sõdurite keskmine pikkus 1,78 m (ca. 5 jalga 10 tolli).

Miljon illegaalset püstolit New Yorgis. New Yorgis moodustatud uurimis-komitee andmel on maailmalinnas vähemalt üks miljon registreerimata, s. t. illegaalset püstolit, millest ligi 70 prots. on sisse toodud lõunaaafrikaalidest.

Langenuid ja haavatuid UN-i rahukaitsevõlades. UN-i on rahukaitsevõlades Kesk-Idas (Iisraeli ja Süüria vahel jne.) ja Vahemeres Kiprose saarel kokku 10 000 sõdurit Austriast, Taanist, Inglismaalt, Kanadast, Soomest, Prantsusest, Panamast ja Indias. Viimase 13 km jooksul on nendest surnud saanud 36 ja haavata 411 meest.

Uus terroristide grupp Inglismaal. Londonis ja teistes Inglismaa linnades sõdurite klubide, restoranide võõrastetajade ja koolide vastu toime pandud pommitamisteadid on nagu selgunud, toime pandud uue terroristide-grupi poolt, kes endid nimetavad „Red Flag 74“ ja koosnevad fanaatilistest kommunistidest.

Prantsuse president allveelaevaga mere põhjas. Prantsusmaa president Valéry Giscard d'Estaun on teadaolevalt esimest korda, kes teinud pike-mere sõidu aatomil-alveelaevale, kaasa arvatud sukeldumise mere põhja. Presidendi sõit toimus allveelaevale „Terrible“.

Juubilare

Erik Thomson 60 a.

Ülles teeneterikkad kaasmaalane Euroopa mandril tähistab 12. veebruaril oma kuuekümmendat juubelisünnipäeva: Erik Thomson. Ta on — nagu ta ise ennast nimetab — saksaeksele kodukeeleaga eestipatriot. Muudugi on ka tema eesti keel täiuslik.

Juubilari sündas Tartus ja sai oma küpsestunustuse Tallinna Toomkoolist, mille järgi ta õppis Tartu Ülikoolis põllumajandusteadust ja organiseerus „Neobaltia“ sõpruskonda. Sai põllumajanduslikku praktikat nimnes suuremas majanduses, nende hulgas kolonel C. Weissi, VR 1/2 ja oma perekonna majapidamises, Eimanni mõisas Järvamaal. Põgenes järeleübersumise raames 1941. a. Saksamaale ja võitis osa kättemaslevast sõjast.

Töötas pärast sõda kaasmaalaste karitööse loomakaitse Minchenis ja milimel muul kultuuridriitel, kuni arus 1951 (ja tänini) Carl-Schirren-Seltsi asjajajaks Lüneburgi, samal ajal Kirde-Saksamaa kultuurirühise kaastöötajase ja „Ostdeutsche Monatshefte“ toimetajana (1959—1963).

See ja liikmesus paljudes organisatsioonides, nagu Saksa-Eesti sõprusühingus Balti Seitsi raamas (juh. Kuge), Eesti PEN-Klubiis jne., on juubilarile vaid väline raam. Oma kirjandusliku ja publitsistilise tegevust alustas ta peustet pärast sõja lõppu ja on siiani kirjutanud 31 raamatit ja brošüüri balti (eriti eesti) bibliograafist, kunsti-, kultuuri- ja vaimulust ning ajalooat. Tema tugevamaks küljeks on olnud Balti maade- ja isikutuurimused.

Ta on tõlkinud eesti keelest 3 raamatit: August Mägi „Oitsev mees“ (1949). Aleks. Varna ajaloolis-poliitilise teose Eesti Vabariigi põhialustest (1960) ja küüditamistest Baltikumis (1960). Iseisvaid väljaandeid E. Thomsoni sulest on peamiselt loetleda, neid (peamiselt bibliograafilisi ja biograafilisi) teoseid võiks olla üle kümnekiime ja rõhuvalt on kõikide teoste teemad juurdunud Eesti (või Baltikumi) ajaloost või muulast. Tema tugevate teadustestega universaalne teadlane on euteline hindama ja retsenseerima seda tohutut kultuurivaramut. Mainime siinjuures vaid mõningaid, mis meid ote puudutavad sõja ajast. „St. Georg-Tag im alten Estland“ (Jüripäev vanas Eestis), „Das Ende der Freiheit in Baltikum“ (Vabaduse lõpp Baltikumis), „Die Baltischen Staaten nach dem Zweiten Weltkrieg“ (Balti riigid pärast Teist Maailmasõda), „Estonische Literatur. Ihre europäische Verflechtung in Geschichte und Gegenwart“ (Eesti kirjandus. Selle euroopalik põlmus ajaloos ja tänapäev). Viimane ilmus alles 1973.

Allakirjutatu, kui kutseline ajakirjanik, pole oma staazhili suuteline Erik Thomsoni kirjanduslikku, bibliograafilist, kunstiajaloolist ja kultuurilist panust õieti hindama ja tõstet seelike tema peamiselt kirjanduslik teemad. Sama Erik Thomson on alates 1945 kuni oma juubelini kirjutatud 1500 poliitilist, kirjanduslikku, kunstiajaloolist jne. artiklit ja lugejakirja eesti (resp. balti) teemadel ja saksakeelsetele ajalehtedele ja ajakirjadele saksa keeles Euroopas. Ja kõigile võiks jaa eestlane oma kaasalikirja anda, sest Thomson räägib ka meie südamest. Veel on tänane juubilari kõnelenud raadios eesti ja balti teemadel, räägib hiljuti refereeris ta Esslingenis kunstinikogildi nädalalõpu-seminaris teemal „Eesti kirjandus paguluses“.

Allakirjutatu ei tea Euroopa mandril teist ja teenekamat sulega võitlejat kaasmaalast ja patrioti, kui seda on meie värvetöötajate ja teadlaste eestlaste poolt küll hinnatud, kuid veel ei kõrgemaks hindamiseks on küllalt veel võimalusi. Siiani on ta (teiste välismaalike kõrval) saanud Eesti Rahvusfondi (Stockholm 1965) ja Eesti Ühisfondi Saksa Liiduvarisega (München, 1968) kuldsed rinnanööd.

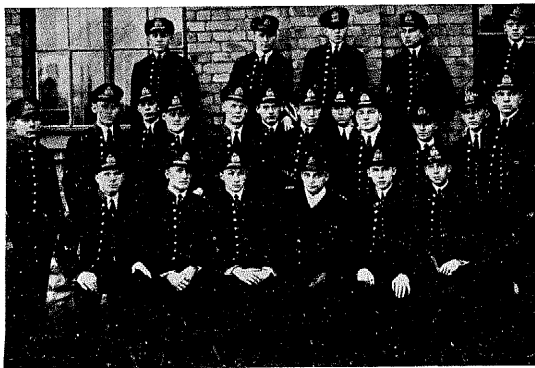
Eestlastel on tõeline põhjus oma erakordset teenekat ühise isamaa poega suurjuubeli puhul õnnitleda!

Arnold Joonson

„VOITLEJA“ AASTATELIMISHINNAD:
AUSTRALIA: \$ 10,-; INGLISMAA: £ 4,-;
KANADA: \$ 14,-; ROOTSI Kr. 80,-; SAKSA-
MAA DM 27,-; USA \$ 14,-.
Nimetoimata mandes vastavalt saksa hinnale.

VÕITLEJA

„VOITLEJA“ AASTATELIMISHINNAD
Ostajatele: AUSTRALIA \$ 1,50; INGLISMAA
£ 0,70; KANADA \$ 1,-; ROOTSI Kr. 10,-;
SAKSAMAA DM 5,-. Surmakulude DM 0,40 mm
ja trükkulude DM 0,50 mm.

Uhe foto ja sellel pildistatute saatust

Kolmanda Eesti mereväe kadettide lennu grupiülevõtte, mis tohtud 1. detsembril 1926 Tallinn-Tondil, Sõjaväe Ühendatud Oppeasutuste kasarmute ees ja just nende akende all, kust 1. detsembril 1924. a. mässu ajal visati granaate kadettide eluruumidesse.

Ülevõtte leiti juhuslikult Australlias, Brisbane. See foto oli antud inglastele mr. Hoskins'ile, kes oli mereväe kadettide inglise keele õpetaja ja abielus eestlannaga. Nüüd on mõlemad surnud ja nende tütar, kes abielus eestlase Kitteriga, on nüüd selle foto omanik.

Toimepääs püüdis fotot olevate saatust seigutada, mis ei osutunud keegeks; osa jäi selgitamata.

ESIMENE RIDA, ISTUVAD VASAKULT:

Richard Johannes Koldk, vahapealne saatust teadmata, nähtud viimast 1972. a. Tallinnas; Alfred Pääbus, hukkus 1944. a. sõjalisel Läänemerele, mõningate andmetel järgi teist korda mootorpaadiga Eestisse tulles kolonel Jaan Maidet Rootsi viia tahtes; Oskar Valdsenep (hiljem Valdre), elab praegu Rootsis; mereväelennant Jürisson, tootnute kadettide rühmaülema, hiljem Tartus sõjaväe „Ahti“ komandöri, suri kolmeikümne aastat tuberkuloosi; Verner Hans Puurmann (hiljem Puurand), lennu rühmaülem, praegu Australlias; Eduard Saar, praegu Rootsis.

TEINE RIDA, SEISAVAD VASAKULT:

Aleksei Vassiljev, praegu Rootsis; Hendrik Käner, oli umbes 7 aastat tagasi Venetsias, kuhu ta purjetas oma suurel jahil, mille nimeliks oli „Merelehm“, koos mereväe vanemlehtnanti Väliga (end. Vellig) ja olevat seal surnud; Villem Endel Kirotar, sai mõne-

teist aasta eest ja salapärasel asjaolul detsembril 1926 Tallinn-Tondil, Sõjaväe Ühendatud Oppeasutuste kasarmute ees ja just nende akende all, kust 1. detsembril 1924. a. mässu ajal visati granaate kadettide eluruumidesse.

KOLMAS RIDA, SEISAVAD:

Rudolf Roostmann, praegu Rootsis; Johannes Starkopf, astus enne kooli lõpetamist Sõjakoolist välja; Aleksander Veismann, suri mõned aastad pärast Sõjakooli lõpetamist kurgu-tuberkuloosi; Karl Pehme, praegu vene puurarmee erupoliitnik ja elab Eestis; Karl Iman, lõpetas kõrgeimate hindega ja esimeesena mereväe-klassi, oli mõningat aega Riigivanemaa noorem adjutant, olevat surnud 1946. a. Eestis tuberkuloosi.

Eesti teenindusminister sõimleb alluvatega

Eesti okupatsioonivõimad on „teenindusminister“, ametkoht, mida Läänes ei tunta, sest vaba konkurentsi hoolitseb teenindamises kvaliteetist eest. Ja see on valejäreldus, parem kui nn. sotsialismimaades, kus partei sõimleb kvaliteetide tõstmise eest Tallinnas „teenindusministriks“ on Meta Jangone nko, perekonnanime järgi okupant. Jaanuari algul tehti temaga intervjuu. Avaldamise sellest mõningad olulised mõttekihtide ja kaused.

... Kui mul pruunide kingadele on must padi kleebitud, siis ei huvita mind teenindaja võlv nautus, vaid tahaksin need kingad vastu seinu virutada ja hundina uluda...

... Kui mulle moesalongist väga viisakalt kuuhutatakse, et enne kolme kuud pole lootustki oma ilukorraldajadega lõõgile pääseda, siis... jne.

Minister ihvadas nõnda oma alluvaid.

... Vana aasta lõpul sai Tallinnas valmis teenindusmaja. Siia tuusakse Rataskaevu tänavalt naiste kübarasalong. Kullasepad tulevadki siia. Terve korras antakse juuksurite küsituse. Sisseandeks tuleb välismaalt. Majja koondatakse parinad juuksurid. Põhi-osa majast antakse aga rüütelaste ning õmbelajate kaudu.

... Kaksikümend autot võtavad nüüd Tallinnasse kodudes pesu pesemiseks vastu...

... Kuigi aastas tuleb teenindusafääril tõlgile vähemalt 600 kutsakooli lõpetanu ja üle saja tehnikumi ning kõrgema kooli lõpetanu, ei lahenda see veel kuluid kaadriprobleemi.

... Meil ei jätaku juurdeldajaid. Ka see on pikake järjekordest suuri põhjusi. Kuigi juurdeldajad tublisti teenivad, ei taha noormehed seda ametit õppida...

... Paljude inimeste nurin haiva töö üle on õigustatud. Süüdi pole eba-

kvaliteetset materjali, viletsad masinad vaid üksnes kehvasti vastutavate juures. Ei peeta meil kinni tehnoloogilise, eelijaajekorras võetakse ette see töö, mis tasuvam ja lihtsam. Tehakse ka haltuarrat, luuakse kunstnikkultuur teatralise defitsiiti. Selle kõige all kannatab teeninduse autoriteet...

... Eesti on arvestatava teeninduse poolest siiski teisel kohal N. Läänes...

... Mida teha? Aastal 1980, olim-piiregati ajal, langeb teenindussfäärile erakordselt vastutusrikas ja raske koorem. Teeninduse põhjal otustavad väliskülastajad ka meie üle. Selleks ajaks peab meie teenindus maailma-standardi tasemel olema...

Lõpuks küsimus teenindusministrile: Miks praegune Eesti pole veel maailma-standardid tasemel? Iseseisev Eesti oli sedal!

Eestis olid lumeta ja soojad jõulud

Toimetusele näidati ühe noore neiu postkaartid Eestist, mis kirjutatud 23. detsembril Tallinnas:

„Varsti algab koolivaheaeg. Kahjuks peame vist kogu vaheaja kinnos käima või midagi muud tegema, sest linnatänaval on nagu niia, lumetagavarat juba 4-5 aastat tagasi otsa lõppenud ning suusutata pole meil võimalik. Eile algas talv ja meil oli 9 kraadi C soojal!“

Järved Läänemere all

„Eesti Meremeeste“ nr. 59/74 kirjutab: Uurimused viimasel ajal on näidanud, et Läänemere all, umbes 600 meetri sügavuses leidub magedavee lademeid, mis moodustavad „järvede“ ahehiku Soome lahest kuni Kõnigsborgini (okupaatsiooni-nimi „Kaliningrad“). Kohati on need järved merepõhja all 100 kilomeetri laiusel.

Eesti pagulas-kaubalaevandus kängemas

„Eesti Meremeeste Unioni“ peasekretär advokaat Nikolaus Metslov kirjutab organisatsiooni häälekandjas „Eesti Meremeeste“ (nr. 59/74) EMU 25-aastase juubeli puhul pikema ülevaate uniooni ajaloost ja olukorrist ning lõpetab üsna pessimistliku pildi maailmist: Eesti kaubalaevastik paguluses vähenenud, laevad vananevad, kapital jookseb mujale ja eesti meremehed sõituvad paratamatult võõraste reederite teenistusse. Toome sellest kirjutusest olulisi kokkuvõtteid lõkklauselises korras:

- Paguluse algajad olid eesti meremehed külluses ja eesti oma laevandus sai vaid väikese osale neist töökohti pakkuda. Viieikümne aastate keskpaiga oli umbes 40 eesti laeva EMU-ga kollektiivlopingu vahetorras.
- Kõrgkonjunktuuri ajal oli EMU-i umbes 1000 meeskonnajäse liiget; kümmeaastatase lükkilise tegevusaja jooksul on olnud 2700.
- Hele ajalõik eesti meremeestele ja laevamajandusele oli ühine. Alkäärik algas viieikümne aastate lõpul, seoses sellega depressiooniga laevanduse alal. See tabas eriti vanemat ja ebaefektiivset laevandust. Suurimaks kaotuseks oli eesti laevandusele ja meremeestele a.s. Tallinnas Laevaühineus lükkideerimine, kuna sellele kehtus suur osa eesti laevanduse tonnaazhist. See ettevõtte, mille asukoht paguluses oli Stockholm, lükkideeris oma tegevuse viieikümne aastate lõpul väikesel ja ilma et avalikuks või mereingimistele selle motiivideid ning nendega seoses olevatest asjaoludest paljudele eestis kuulsud. Selles ettevõttes polnud ainult aktsionäreid, vaid ka Eesti kaitse raha suursaadik määral. Aktsionärid rased, mis meeskonnades moodustasid hülgasuure kapitali, said osa-

nike vahel ära jootatud ja suur osa kapitalist on saadetud Venemaale või on sealsele osanikele nimele sinna minemas. Kas ja kuipalju keegi neist seal midagi isiklikult kätte saab, on omaette küsimus. (Toimehuse vohemärge: Kõik TEL, üheksakümmend aastat olnud okupantide poolt nationaliseeritud ja endistele omanikele või nende pärijail, kes nüüd „nõukogude kodanikud“, pole mingit õigust „pärimiseks“; vene võimud kasutasid ja kasutavad neid „pärijaid“ vaid Rootsi asutustele puru silma ajamiseks. On vaid haide, et mõni pärija on saanud vene võimudelt veidi „meelehead“).

• Tallinnas Laevahüüdeus järgnes veel teiste ettevõtete lükkideerimist. Nii on eesti laevade arv aegamööda, kuid järjekindlalt kahanevad. Kapitalipuuks eestlastel tohtis olla üheks tõsiselaks teguriks kaotatud olukorra tekkimine.

• Eesti laevad sõidavad nn. mugavuslippudega (Panama, Liberia jne.). Eesti laevade tegevus Euroopas ja eriti Skandinaavias, kus nad silani peamiselt on üheksa kuueks aastaks olnud. Kuid meremeeste palgad ja muud sotsiaalingimused vastavad tasemele,

„Tasuta arstiabi“ Eestis 1940

Enamlaste korra „sotsiaalseid hüvesid“ eestlastele hakkas laiemas ulatuses saadama 1940. a. siigisel suvi seeni pärast vihma. Ilmusid määrsed töötajate võtavad „koormatuse maksed“ aramutuse, töötate ja teenijate töötavate reguleerimise ja tõstmise, korterilükkide, töötavate kaupadele ning töötavatele N. Läänes üheksa hinnakorda maksapaneku ja muu kohta. Ka „kõige suurem töötava rahva võit“ ei lasknud end kaua oodata. See saabus ENSV konstitutsiooni § 92 elurakendamise laudu: „ENSV kodanikel on õigus ainelisele ja töövõimele kaotamise korral. Seda õigust kindlustab töötate ja teenijate sotsiaalkindlustuse laialdane arendamine riigi kaudu, töötavale rahvale tasuta arstiabi võimaldamine, töötavale rahvale laialdase kuurortidevõrgu kasutamine jne.“

10. nov. arvates peeti kehtima ENSV Rahvakomissaride Nõukogu määras töötate, teenijate ja töötava talurahva tasuta ravimise ja arstiabi kehtimapa-neku kohta: „Töötate, teenijate ja töötava talurahva ainelise ja kultuurilise olukorra edasise tõstmise sihilga ENSV Rahvakomissaride Nõukogu määrab. Kaotada seeläbi tasuta töötate, teenijate ja töötava talurahva ravimise ja arstiabi eest ja panna kehtima nende jaoks 10. novembrist 1940 tasuta riiklik ravimine ja arstiabi riiklike haiglates, poliiklinnikus, ambulatooriumides, arstlike nõuandides, sünnitusmajades ja ravipunktiides.“

Riikliku sotsiaalkindlustuse ja tasuta arstiabi kehtimapaneku puhul tehti ajalehes suurt propagandat ja seda reklaamiti ajakirjanduses ja raadios kui kõige suuremat võitu, mis nõukogude korraldajatele rahvale on andnud. Ajalehes „Kommunist“ kirjutase 28. nov. lausa: „Nõukogude riik on otsustanud võtta uue ja suure tähtsusega arenguleppi Eesti töötava rahva sotsiaalse olukorra parandamisel. Ühtlasi nees otsused kindlustavad kõigile töötavale, milles lakkamatu järjekindlusega saavutavad sotsiaalselt korra hüved. Samasega sead tõendavad veel korra, kuidas partei ja Nõukogude Eesti valitsus oma or-ganiid hoolitsevad igal sammul kõigide töötavate ainelise ja kultuurilise heaolu eest.“

Nüüd, milhel on kehtestatud riiklik sotsiaalkindlustus, teib Eesti pagula-ne töötajadend alies õieti Tallinniku konstitutsiooni põhimõtete võimsat siigavust. On hoolitsetud selle eest, et haiguse puhul oleks käepärast laialdane tasuta arstiabi, ravi kõigide haiglaste, sanatooriumes jne. Kapitalistide välgiväli töökäituse kaalil on murend ja iga uus töötaja võib rahulikult anda kogu oma jõu ja tunde sotsiaalsel üheksakümmend „taades, et mis iganes ka ei saabuks — vanadus, töövõime kaotamine — ikka hoolitseb riik kõigi töötavate eest.“

Ja nõnda edasi, lõpmatuseni!

Kõige selgemalt ja paremini tajus töölaine neid „hüvesid“ Siberi vangilaagrites ja teistes sarnastes „kuurortides“. Alles seal seali ka veendunud kommunistidele Stalini lõpmatu suur

mure töölise heaolu eest ja tema vastastamise tagajärjel töötava rahva „kurnajate“ küüsis.

Arstiabi tase ja sotsiaalne heaolu langes ka Eestis nii madalale, nagu ta sead polnud Eesti Vabariigis kunagi olnud.

Ajaleht „Rahva Hääl“ 28. nov. tõi kirjutuse „Arstikond koos töötava rahva sotsiaalselt üheksakümmend“: „Nii-sugune töötavate heaolu eest hoolitsemine ja nende üle igakülge kindlustamine on võimalik ainult sotsiaalselt korra riigis. Kodaniku korra ajal jät üldine sotsiaalkindlustuse sisseaardamine ainult lubaduseks, millega peteti töölisi ja mida ei teostatud kunagi. Arstiabi ja ravimine haiglates oli peamiselt riikaste eesõiguseks. Erarahjalid ja „apteegid olid kohatakse, kus spekulantiid rahva tervisele. Nüüd on riigistatud niilasti erarahjalid kui ka „apteegid ning sellega kaotatud rahva tervisele spekulanteerimise võimalus. Arstiabi tehakse kättesaadavaks tervele töötavale rahvale. Kodanikus Eestis oli vähe haiglad, ambulatooriume ja muud raviasutusi. Nõukogude korra üheksakümmend viieksaajal on avatud juba kümneid ambulatooriume ja uusi haiglad.“

Arstide kohta kirjutati: „Meie arstikonnal selab nüüd ees ülesanne astuda aktiivsesse ja tulemusrikkas võitluses inimeskonna aialiste venistate haiguste vastu. Töötav rahvas loob, et arstikond täidab oma vastutusele kohald ülesandeid täis innu ja hoolisega, mõistes oma otsest siht töötava rahva ja teades, et ühiskonna hüved seisavad kõrgemal üksikisiku hüvedest. Partei ja valitsus hindavad kõrgelt arstide suurt ja auväärt tööd ja hoolitsevad kõigiti nende töötavusele parandamises. Meie arstikonnale langeb tähtis osa töötava rahva tasuta arstiabi ja sotsiaalkindlustuse ellurakendamisel. Olles Nõukogude intelligentsi eesrindlikuks osaks, suudab arstikond lahendada tulemusrikkalt tema ees seisavad suured ja õilsad ülesanded, aitab meie töötavat rahvast saavutada sotsialismi edasise võitluse poole.“

Kõikide nende kiidulaulude viis sarnaneb üksteisele niivõrd tugevasti, et tekib kindel mulje: nende kirjutajateks olid ühed ja samad isikud, kes arvata-vasti istusid seal, kus nad tänapäev veel istuvad — tsheka ruumides.

Partei ja valitsuse hindamine arstikonnale saabus peagi määrsusega tervishoiu all töötavatele töötavate tõstmise se kohta, millega „parandati“ arstide ning teiste tervishoiu all töötavate majanduslik olukord. Arsti palgaks oli ette nähtud 300–500 rubla kuus, sama palga, kui teenis ühiklaine kesktalid ja suuremal meditsiinilisel personalil 130–300 rubla kuus, tasu, mis velskeri, ämmaemanda ja te töö hinnang viis ühele tasemele päevatöölisega. Võrdluseks võiks tähendada, et keskmise headusega ühiklond maksis tollal 700 rubla! Parandatud palgad „ergutasid“ arste ja kogu tervishoiu personalit töötama äraelamises otstarbel kahel ja enam kohal.

Oskar Angelus

mida ITF (Rahvusvaheline Transport-töölise Föderatsioon), mille liikmeks on ka Eesti Meremeeste Unioni, loob vastuvõetavaks.

• Eesti laevanduse olukord on kujunenud väga tõiseks. Kartusi ja ahmudis selles suunas on olnud juba ammu. Vastatamata sellele, et eesti laevandus maksab väiksemad palgaksid, et mugavuslippude all sõitvad laevad ei maksa kuskile riigimaksusid, on eesti laevandus kogu aeg läinud tagurpidi. Eestlastel on veel vaid kolm-neli laevakompaniid ja nende laevade arv ja kogutonaazh on seevõra väike, et sellel pole rahvusvahelises ulatuses mingit kaalu.

• Eesti laevad saavad praeguste kollektiivlopingutega, mis toetuvad briti normidele ja on väikesed, töötada kuus 1975. aasta juuli lõpuni. Siis surutakse peale ITF palgataristusi. On kiistav, kui paljud ja millised eestis eest laevad on võimalised neid palganorme rakendada. Ei mõnigi vanem eesti laev välja la teatud üheksakümmend. See vihendab veelgi eestis meremeestele töötavamise võimalusi oma laevadel. Areng vajutab pitsalt ka EMU-le ja selle tegevust võlv muuta ja püüata. See on mõddapiisematu.

• Eesti Meremeeste Uniooni osavõtt maailma kutselühingute keskustes tööst ja kongressides on võimaldamud peasekretäri N. Metslovi pidada arvurikaid kõnesid ja esineda ülemaailmsel ühiklaine, kus ta on selgitanud Eesti rahvuslikke probleeme ja meie rahvale la teatud üheksakümmend. Juba selle panuse üle võime rahuksid tunda.

Viimasel ITF-i kongressil, kus teiste rahvuslippude riivis lehvis ka sinimust-valge, valiti ITF nõukogusse, mis on kõrgem organ. Eesti esindajana EMU peasekretär õigusteadlane N. Metslov.

• Aasta 1974 jooksul läid ära kraus eestlastele kuulunud muusika: mootorlaevad „Gisela Vennmann“ ja „Panky“. Põhjusena toodi ette halb tasuvus ning konjunktuuri langus.

Lõpuks...

Naljad, mida ei oskask väljamõeldada

„Ja nüüd lubage anda seltsimees Nalivaikele üle meie tagasihoidlik kalliks kingitus.“
(Barnaalis peetud lauakõne).

„Koduste putukate jaoks ei ole kaupluses midagi saada.“
(Kuulutus Novosibirski majatarvete äris).

„Esimene 9 kuul jooksul 1974. aastal tabati ebakaine ootus 49 juhtil, 34 traktoril ja 37 mootorlaeval.“

(Astrahani oblasti Kamosjaki ajalehest „Majak deitö“)

„Imiku kahe esimese elukuul jooksul minige jalutama ainult kätel.“
(Leningradis meditsiiniõe soovitus).

„Kevaduse perioodil lubati sinil vaid üks tähtsusetu tulekahju. Selles on suurend teened metsnikul ja tema abil.“
(Habarovskis ajalehest „Iskra Hingana“)

Koerteelu

Saksa näidallõpu ajalehe WamS-i laastõlmise O. Vaganti nooterib, et „koeraelu“ on vähemalt USA-s oma sügava mõtte kaotanud ja see ole muutunud ihaldatavaks, eriti nende koertele, kellele peremees omad paksu rahakoti.

New Jersey Ramapo-mägedes avati esimene Grand-Hotell — koertele. Prospektist võlv lugeda: ekskvisitsiooni köök, hotelli rahulik asend, vereingivoo suodustav kiilma, elav ja tuumakas söökkooskolu.